

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

43e jaargang nr. 1

januari - februari 2014

Inhoud

- Pierre Van Cleven: Aan de Gentenaren overleden in Kongo vóór 1908.	2
- E. Coppieters Stochove: Inventaire Archéologique: Doos met Heilige oliën.	14
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: De Vismijn, Sint-Veerleplein.	15
- Herdenkingsdagen in 2014.	19
- Pierre Kluyskens: Hotel Van den Meersche.	23
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Per huurbootje doorheen de stad. Vigilanten te water in 1881.	29
- Erik De Keukeleire: Water: Gesel of zegen?	32
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 9-10-11-12-13 Januari. Aanvullingen.	42
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Gilles Désiré Minnaert (Gent 1836-Gent 1919)	53
- Willy Rouquart: De Abdij van de Groenen Briel in Gent.	56
- Marie-Jeanne De Smet: De Processie.	67
- Bibliografie.	72
- Lezers schrijven ons.	73

“AAN DE GENTENAARS OVERLEDEN IN KONGO VÓÓR 1908”

Verscholen achter hagen en bomen aan het uiteinde van het Zuidpark in Gent (officieel Koning Albertpark), zijn twee vrijwel onbekende monumenten te vinden. Het ene stelt Leopold II voor met als opschrift “Aan de stad Gent, de Int. Jaarbeurs der Vlaanderen, 10de Verjaring 1955”. Het andere is een horizontaal liggende stervormige steen met tussen de vijf armen van de ster een aantal namen en data. Het opschrift luidt “Aan de Gentenaars overleden in Kongo vóór 1908 - Au Gantois morts au Congo avant 1908”

De gedenksteen werd in 1936 onthuld. Het dagblad de Gentenaar van 29 juni 1936 brengt hierover uitgebreid verslag. In feite had de plechtigheid een jaar eerder moeten doorgaan, maar het feest werd uitgesteld vanwege de dood van Koningin Astrid. Heel wat oudgedienden uit de kolonie waren aanwezig samen met prominenten zoals burgemeester Vander Stegen, minister van koloniën Rubbens en de heer Valcke, goede vriend van Sir Morton Stanley. De promotor van het monument was Graaf Henri de Hemptinne, de beeldhouwer was de bouwkundige Fetu. Het werd een groot feestgebeuren dat in het stadhuis begon. Men trok vandaar in stoet naar het monument, waar de nodige redevoevingen gehouden werden. Het gebeuren eindigde in het Posthotel waar menige heildronk uitgebracht werd.

Kongo, een gebied 80 maal zo groot als België, was halfweg de 19de eeuw “Terra Incognita” voor de westerlingen. Slechts enkele ontdekkingsreizigers hadden de randgebieden doorkruist. Rond 1875 deed de eerste westerse reiziger een tocht van oost naar west. Zijn ervaring deelde hij mee aan Europese regeringen. De grootmachten Engeland, Frankrijk en Duitsland wilden elk het rijk gebied in hun macht krijgen want men wist dat de bodem vol rijkdom zat. Als twee honden voor een been vechten loopt een derde er mee weg en dat was in dit geval Leopold II, koning der Belgen. Op een conferentie gehouden in Berlijn slaagde de vorst er in dit gebied, aangeduid als de Vrijstaat Kongo, tot zijn persoonlijk bezit te maken. Kongo werd in 1908 overgedragen aan de Belgische regering. Het gebied werd omgevormd tot de Belgisch kolonie, Belgisch Kongo, die in 1960 de Democratische Republiek Kongo werd.

Het akkoord van Berlijn hield in dat iedereen vrij was om dit gebied handel te drijven, mits toelating van de vorst die een deel van de winst mocht incasseren. Vrij snel kwamen allerlei vrijbuiters het gebied binnen om zich te verrij-

ken. Hoewel heel wat avonturiers uit alle landen van Europa kwamen, was het grootste deel afkomstig uit België. Allerlei ontoelaatbare praktijken waren schering en inslag. Om de zaak onder controle te houden werd een administratie, rechtbanken en een leger, de Force Publique (FP), opgericht. Naast het onder controle brengen van de avonturiers, werd ook de slavenhandel door Arabische groepen (meestal gearabiseerde Afrikanen) bestreden en uitgeroeid.

Vele Belgische militairen werden aangetrokken om dienst te nemen in Force Publique. Meestal promoveerden ze meteen naar een hogere rang, onderofficier of officier, want de soldaten van de FP werden gerekruteerd uit de plaatselijke bevolking. Daar Leopold II alles zelf moest bekostigen en militairen hun dienst niet mochten verlaten voor een privé zaak, werden velen onder hen gedetacheerd naar het Militair Cartografisch Instituut met als officiële opdracht in Afrika metingen te doen.

Naast de militaire organisatie werd een administratie opgericht om de belastingen te innen voor de koning en voor de Vrijstaat. Agronomen werden aangetrokken om de landbouw naar Europese normen uit te bouwen en wetenschapsmensen om de bodemschatten te zoeken. Daarnaast kwamen er ingenieurs om spoorwegen te laten aanleggen. Katholiek België stuurde zijn missionarissen en zusters om zieltjes te winnen en zieken te verzorgen. Engeland stuurde zijn dominees.

Met honderden trokken ze zo via Antwerpen per schip naar Afrika waar ze een maand later toekwamen. Voor de militairen wachtte een strijd tegen opstandige inlanders en Arabieren. Velen lieten het leven. Maar ook voor de burgers was het een risicovol avontuur. Onbekende ziekten sloegen toe. Tussen 1881 en 1908 kwamen ongeveer 1500 Europeanen in Kongo om het leven, waarvan 1245 (83 %) ten gevolge van ziekten. De parasitaire aandoeningen malaria en bilharziose (toen genoemd naar het meest kenmerkende symptoom hematurie: bloed in de urine) waren de belangrijkste sterfteoorzaken. Tal van zieken werden zo snel mogelijk terug naar Europa gebracht voor verzorging, maar de grote afstand en de lange reis waren er dikwijls te veel aan. De ruwe levensomstandigheden veroorzaakten vele ongevallen. Samen met zonneslagen werden ze 75 mensen fataal. Bij de schermutselingen met Arabieren en inlanders vielen 85 militairen, terwijl een 60-tal mensen vermoord werden. Men maakt ook melding van talrijke zelfmoorden. De eenzaamheid zal hier wel aan de basis gelegen hebben, maar het was ook een middel om het lijden in te korten.

Uit Gent vertrokken ook vele jongeren. Hoeveel is niet gekend, maar we weten wel dat 66 van hen niet terugkeerden. Tussen de stralen van de ster

staan hun namen. Erik Dekeyser publiceerde in 2011 in dit tijdschrift de naamlijst samen hun laatste functies, data en plaatsen van overlijden. Van de meesten onder hen zijn details te vinden in biografieën gepubliceerd in de jaren 1912, 1932 en 1948. In die jaren werd ook een poging gedaan om via familieleden foto's te verkrijgen. Slechts één van hen, de onderluitenant Edouard de Pelichy, kreeg geen levensbeschrijving, wellicht omdat hij niet in Kongo - Vrijstaat zelf stierf (zie verder). Strikt genomen had zijn naam dan ook niet op het monument gemogen, maar de gedenksteen was een initiatief van zijn familielid Henri de Hemptinne. Blijkbaar was de verdere selectie streng. De naam van iemand als Gustaaf De Keyzer (zie artikel in GT 2011), geboren in Zulte uit een Gentse vader en al na één jaar naar Gent verhuisd, ontbreekt.

Noteren we dat de burgers (ambtenaren, commerciële agenten en enkele vaklui) net iets talrijker waren dan de militairen (34 tegen 29). Drie waren missionaris. Een klein onderzoekje naar de leeftijd van deze mensen levert een schrijnend beeld op. Van de 51 Gentse slachtoffers waarvan de leeftijd bij overlijden bekend is, haalden er 36 de dertig niet, 13 stierven als dertigers. Daarnaast restten er nog welgeteld twee veertigers. Onder degenen waarvan de doodsoorzaak gekend is, stierven twee personen bij ongevallen, een commercieel agent en drie militairen werden vermoord, één enkele militair sneuvelde en al de overigen, militairen zowel als burgers en missionarissen, 29 in totaal stierven aan besmettelijke ziekten. De tijd tussen aankomst en dood was bijzonder kort. Van de 38 bij wie dat gegeven kan achterhaald worden, stierven er 11 voor ze één jaar in het land waren, 19 voor ze vijf jaar in dienst waren en 8 hielden het vijf jaar of langer uit.

Over de meesten is verdere informatie te vinden in het Kongo-archief van het ministerie van Buitenlandse zaken. Van Leon Loys verscheen onlangs een biografie in dit tijdschrift. Maar spijtig genoeg konden we over een deel van hen bijna niets terug te vinden.

We bespreken hierna enkele personages waarvan het verhaal min of meer merkwaardig is. We proberen deze mannen uit de anonimiteit te halen. De foto's zijn afkomstig uit het werk *A nos héros coloniaux morts pour la Civilisation 1876 - 1908*, behalve de afbeelding van Edouard de Pelichy, ons welwillend bezorgd door een familielid van Georges de Hemptinne

Broers

De meest gekende van deze overledenen zijn uiteraard de gebroeders

P. BRACQ, A.-J.-F.-G.
Gand, 1863; Léopoldville, 1890.

P. WOLTERS, M.-E.-M.-G.
Gand, 1867; Moanda, 1906.

W. W. WULGHE, F.-C.
Gand, 1880; Faradje, 1906.

W. W. WULGHE, G.-F.
Gand, 1871; Ié, 1904.

Vandevelde. Een straat is naar hen genoemd en een standbeeld in het Citadelpark is aan hen gewijd. In vorige afleveringen van dit tijdschrift verschenen meerdere artikels over hen. Zij waren wel niet de enige.

Wtterwulghe Fernand en Georges

Georges is geboren op 24 december 1871 en overleden in Yeï op 8 mei 1904. Na de militaire school wordt hij onderluitenant bij het 3de Linie op 26 maart 1892. Hij vertrekt naar Kongo op 6 maart 1892 en wordt aan de expeditie in Hoog-Uele toegevoegd onder leiding van staatsinspecteur Le Marinel. Daarna krijgt hij het commando van de plaats Mundu waar hij gedurende 5 dagen door de 'derwisjen' (in dit geval Arabische of eerder gearabiseerde krijgers) wordt aangevallen. Hij keert op 14 mei 1896 terug naar Europa en als kapitein-commandant tweede klasse neemt hij opnieuw dienst bij de FP. Door zijn kennis van de plaatselijke bevolking slaagt hij erin om van het gebied Uele tot een welvarende zone te maken. Na een kort verblijf in België is het als commissaris-generaal dat hij het gebied van Uele en Lado ad interim overneemt. Hij zou de commandant Lahaye opvolgen die vermoord werd, als hij plots sterft in Yeï op 8 mei 1904.

Georges Wtterwulghe had twee broers, Fernand, overleden in 1906 en Henri die eveneens in Uele verbleef. Fernand werd in Gent geboren op 16 december 1880 en hij overleed in Faradje op 8 november 1906. Slechts kwartiermeester bij het 1ste Gidsen vertrekt hij op 25 december 1902 naar Kongo als onderluitenant van de FP. Gekwetst aan de arm moet hij naar België voor enkele maanden herstel. Hij keert terug op 15 oktober 1903 naar Afrika en wordt aangewezen voor het district Uele waar hij adjunct wordt van de postoverste van Dungu. Op 25 mei 1905 neemt hij het commando van Faradje in Uele. Op weg naar Yeï bezoekt hij het graf van zijn broer Georges, commissaris - generaal, overleden in 1904. Onderweg begint hij de eerste symptomen van dysenterie te voelen. Na 14 dagen intensieve zorgen door Dr. Borzini mag hij opnieuw de weg naar Faradje nemen. Eenmaal terug op zijn post overlijdt Wtterwulghe aan een hartkwaal ondanks de goeie zorgen van dr. Grenade. Hij stond op het punt om luitenant te worden bij de FP.

Missionarissen

Wolters Max

Max Wolters wordt in Gent geboren op 15 juli 1867 en overlijdt op 23 april 1903 in de kuststad Moanda. Zoon van M. Wolters - de la Kethulle, gewezen rector (1887-1891) en inspecteur-administrateur van de Gentse Universiteit, doorloopt hij de humaniora in Sint Barbara om daarna in oktober 1887 het noviciaat van Scheut aan te vangen. Hij wordt priester op 3 april 1892 en vertrekt dat zelfde jaar naar Afrika. Wolters doet zijn apostolaat in Nouvelle-Anvers en wordt daarna in Boma tot pastoor benoemd. Later vergezelt hij bisschop Van Ronslé op pastorale tocht en bezoekt hij de missies in Luluaburg, Kasai, Sint Gabriels en de Falls. Hij verblijft in het camp van Lisela. Terug in het vaderland na een verblijf van 8 jaar in Congo, keert hij op 25 april 1901 terug naar Afrika als overste van de missie Moanda-lez-Banana. Hij overlijdt plotseling aan hematurie. De Wolterslaan is genoemd naar de vader van Max.

Bracq Joseph Arthur

Zoon van Odilon en Aline Van der Eecken. Tot priester gewijd in Gent op 4 juni 1887 en tot diaken benoemd in Astene op 19 september van hetzelfde jaar. Treedt in bij de Scheutisten orde op 2 december 1888. Hij vertrekt naar Kongo op 6 juli 1890 vanuit Bordeaux aan boord van de *Ville de Maranhão* om op 15 augustus in Boma te ontschepen. Toegewezen aan de missie Heilige Maria ten Berge (Kwamouth), neemt hij de karavaanweg van Matadi naar Leopoldstad samen met E.H. De Wilde en de heer Bourdeaud'huy, lekenhulp. Slachtoffer van een zonnslag slaagt hij er nog in Leopoldstad te bereiken op 20 september waar hij kwart over middernacht overlijdt. Hij was het eerste slachtoffer onder de missionarissen van Scheut in Kongo.

Huysman Alfred

Geboren in Gent op 12 juni 1873 en overleden in de missie van Sint Antonius in Lusambo op 17 maart 1905. Opgenomen in de congregatie van Scheut in 1892 wordt hij priester op 25 juli 1898. Hij vertrekt naar Kongo de volgende 6 september. Na een verblijf in Maria-ten-Berge wordt hij in 1899 naar de missies in Kasai gestuurd. In Kanda Kanda organiseert hij de verdediging van de missie tegen de Kioko in 1900. In 1905 krijgt hij opdracht om de missie Sint Antonius te stichten in Lusambo. Hij wordt plots gegrepen door ziekte met hematurie en koorts en sterft na amper drie dagen.

Burgers

Bruggeman Jean-Antoine

Mechanieker bij de CCFC (Compagnie du Chemin de Fer du Congo). Geboren in Gent op 30 augustus 1858, overleden in Matadi op 11 november 1892.

Machinist van beroep neemt hij dienst bij de CCFC en vertrekt naar Afrika op 21 augustus 1890. Hij neemt meteen deel aan de werken van het spoor om de rotswand van Palabala aan te pakken. Het blanke personeel was zeer vermoeid door hitte en koorts. In 1892 is Bruggeman op het einde van zijn krachten. Niettemin wou hij volhouden om de nood aan machinisten te verhelpen. Ingenieur Espanet zag met angst zijn gekwalificeerd personeel steeds maar in aantal verminderen. Op 11 november gebeurt een nieuwe catastrofe. Bruggeman, die een diensttrein bestuurt die van Palabala kwam, botst bij de Leopold ravijn in een scherpe bocht met een wagon geladen met dynamiet. Een enorme ontploffing vernietigt het spoor en de berm. Talrijke gekwetsten vallen en onder de doden vindt men de toezichter Hilger van de SAB Lejeune, tien zwarte arbeiders en het totaal verhakkelde lijk van de arme Bruggeman.

Goethals Ludovic Noël

Geboren in Gent op 25 december 1873, Hij verlaat België op 6 juni 1894 om als landbouwdeskundige te werken in Nouvelle Anvers, nu Mankanza. Hij overlijdt aan hematurie op 4 april 1896.

Lanckman Desiderius Fernandus

Zoon van François en Jeanne Caluwaerts wonende Kortrijksepoortstraat. Op 24 januari 1871 in Gent geboren. Werkt eerst 4 jaar bij zijn ouders die een bedrijfje hadden van elektrische deurbellen, telegraaf en telefoon. Nadien monteur elektricien bij M. Wansele.

Na een stage bij de Compagnie des Télégraphistes de Campagne du Génie vertrekt hij op 1 december 1900 uit Antwerpen naar Boma waar hij 30 december aankomt. Hij wordt aangeduid om de lijn Leo-Evenaar te beheren maar op weg naar zijn post overlijdt hij aan boord van het schip ter hoogte van post nr. 6 stroomopwaarts van de Scierie du Chenal op 12 februari 1901. Hij was dus nauwelijks 6 weken in Afrika.

Tertzweil Charles Marie

Geboren in Gent als zoon van Ernest en Julie Marie Pickaert op 6 juli 1877. Zijn oom was Leo Tertzweil (1850-1920), industrieel, magistraat en gemeenteraadslid van Gentbrugge. Hij studeert boekhouding aan de Universiteit van Manchester en begon als boekhouder bij A. Selis, expeditie in Gent.

Tertzweil vertrekt voor een eerste term van 3 jaar op 6 februari 1898 als bediende 2de klasse en verdient 1500 Bf. Hij wordt op verschillende plaatsen vermeld: Popokabaka, Kimzamba, Tumba Many en Muene. Anderhalf jaar later op 1 augustus wordt hij bediende 1ste klasse met een loon van 2100 Bf. Hij keert terug naar België en vertrekt opnieuw op 6 juni 1901 als “sous-intendant” voor een tweede term, ditmaal met een wedde van 2400 Bf. Hij trekt naar Kivangu en Tumba. Ten gevolge van koorts overlijdt hij op 14 februari bij de François Joseph watervallen.

Van den Heuvel Georges Marie

Geboren in Gent op 24 januari 1870 als zoon van Ferdinand en Hortense Van Daele. Na tuinbouwstudies gedaan te hebben in Vilvoorde richt Georges Van Den Heuvel zijn carrière op Guatemala. Gedurende zes jaar is hij consul voor België in Coban en beheert hij een plantage in Ynupal.

Op 21 april 1900 vertrekt Georges Van den Heuvel naar Kongo als agronoom naar de Evenaarsdistrict. In deze hoedanigheid legt hij de basis van de botanische tuin van Eala. Een plotse dood onderbreekt zijn carrière op 1 juli 1901.

De oudste en de jongste

Gondry Henri

Op 9 februari 1845 in Gent geboren en overleden in Boma op 18 mei 1889. Ingenieur bij Bruggen en Wegen, administratief directeur bij de spoorwegen van de Belgische Staat. Benoemd tot staatsinspecteur scheidt hij in op 6 januari 1889 naar Kongo. Gondry is de eerste hogere functionaris van de Belgische Administratie die naar Kongo vertrekt.

Hij wordt belast met de leiding van de staatszaken, over te nemen van de ontslagnemende vice-gouverneur Ledeganck. Vanaf zijn aankomst in Boma zal de nieuwe inspecteur met hart en ziel de moeilijke taak opnemen van de politieke en administratieve organisatie van de nieuwe staat. Door een grootse ‘koninklijke gedachte’ gedreven beschrijft Gondry vol enthousiasme zijn eer-

ÉDOUARD de PELICHY (1879-1904)
officier de la Force publique de l'État indépendant du Congo

ste indrukken in een reeks brieven. Hij sterft echter op 18 mei 1889, slachtoffer van zijn werkijver.

Lefebure Ludovicus

Geboren in Gent volgens akte 1819 van het jaar 1878 en als werknemer in een hotel overleden in Matadi op 25 maart 1894, amper 16 jaar oud.

Merkwaardige gevallen

De Pelichy Edouard Marie

Geboren in Gent in de Nieuwebosstraat op 14 april 1879 als zoon van Baron de Pelichy, burgemeester van Zevegem en Alida de Meulenaere. Hij neemt dienst bij het 4de Lanciers op 4 september 1898, wordt kwartiermeester in 1900 en slaagt nadien in de examens voor onderluitenant. Hij overlijdt op 8 september 1904 aan hematurie, verergerd met geelzucht in de missiepost van de Witte Paters in Kala, ten oosten van het Tanganikameer, toen Duitse kolonie.

Opmerking

De naam de Pelechy ontbreekt in de biografieën van personen die naar de Vrijstaat Kongo trokken. Wij vermoeden dat de voorwaarden om opgenomen te worden in de koloniale biografieën zeer streng waren en dat de personen in kwestie effectief in Kongo moesten gestorven zijn. Niettemin liep hij de ziekte die hem het leven zou kosten op in dat land in dienst bij de FP als onderluitenant. Een nicht van Edouard was getrouwd met Raoul de Hemptinne. Wellicht was het monument, initiatief van Henri de Hemptinne, mede bedoeld als hulde aan deze jonge militair die eigenlijk onterecht over het hoofd gezien was.

De Smedt Jean Baptiste

Geboren in Gent (of Anderlecht) op 19 december 1853. Gewezen clairon van het 13de Linie. Na vijf jaar in de Verenigde Staten van Amerika te hebben doorgebracht treed hij in dienst van de Vrijstaat voor de duur van drie jaar van 23 oktober 1887 tot 8 oktober 1890 in de Bas-Congo. Terug in Europa verneemt hij de oprichting van de expeditie Hodister en solliciteert voor een plaats. Op 17 oktober 1891 vertrekt hij opnieuw naar Afrika en vergezelt Hodister bij

zijn tocht naar Riba-Riba. Hij sneuvelt er aan zijn zijde, gedood door de Arabieren op 15 mei 1892.

Opmerking:

Over de geboorteplaats van deze man is er twijfel. De ene biografie vermeldt Gent, de andere Anderlecht. Opzoeken gaven geen resultaten. Indien Anderlecht de geboorteplaats is, dan staat hij onterecht vermeld op het Gentse monument.

Jeugdige overmoed

Dooms Auguste

Geboren in Gent op 17 december 1879 en overleden in Bali (Leopold II meer) op 2 mei 1904.

Dooms eindigt zijn middelbare studies in 1896 en neemt dienst bij het 5de Linie regiment. Twee jaar later is hij al sergeant. Als elite scherpschutter krijgt hij de grote prijs van het regiment. Begin 1901 wordt hij aanvaard bij de FP en scheept hij in op 16 januari in Antwerpen. Bij zijn aankomst op 5 februari krijgt hij het district van het Leopold II meer toegewezen en vertrekt uit Boma de 20ste om naar Kutu te gaan. Op 1 februari 1902 wordt hij eerste onderofficier en neemt het commando van de post Bongo. Op zending naar Bali kan hij ondanks de nakende nacht niet weerstaan aan de verleiding om op nijlpaarden te gaan jagen. Hij doodt er één van maar een andere wordt woest en breekt de prauw. Dooms wordt door het beest verslonden. Zijn boys kunnen niets doen om hem te helpen, maar kunnen ontsnappen. Hij zou op 5 februari terug naar België keren met de 'Ster van Dienst'. Een bevordering tot militair agent lag klaar voor hem op de dag van zijn overlijden.

Pierre Van Cleven
met dank aan Luc Devriese

Bronnen

Afrikaans Archief, Kleine Carmerstraat15, 1000 Brussel.
Archief Koninklijk Legermuseum, Brussel.

Literatuur

De meeste werken zijn raadpleegbaar in de Ugent bibliotheek.

Blanchart, G. et al. *Le rail au Congo Belge*, Tome I Brussel, 1890-1920, 1993.

Cornet, R.J., *La bataille du rail*, Cuypers, Brussel, 1947.

Dekeyser, E., Gustaaf Emilie de Keyser. Pioniers in Congo, Gentenaars vermeld als koloniale helden. In: *Ghendtsche Tydingen*, 2011, jg. 40 nr. 3, p. 202-209.

Ergo, A.B., *Congo Belge La colonie assassinée*, L'Harmattan, Parijs, 2008.

Ergo, A.B., *Des Bâisseurs aux contemplateurs du Congo Belge*, L'Harmattan, Parijs, 2005.

Janssens, E., *Les Belges au Congo*, Van Hille - De Backer, Antwerpen, 1911.

Koninklijk Belgisch koloniaal instituut, *Biographie coloniale belge 1948 - 1958*, Brussel.

Ligue du souvenir Congolais, *A nos héros coloniaux*, Brussel, 1931.

Lyr, R. (editor), *Nos Héros morts pour la patrie*, Van Der Elst, Brussel, 1920.

Masoin, F., *Histoire de l'Etat Indépendant du Congo* (I en II), Namen, 1912.

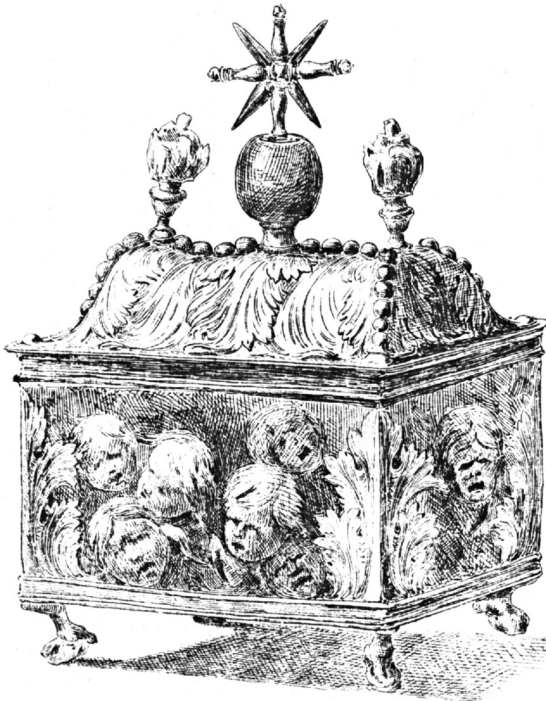
Van Cleven, P., Schatten op zolder en hun geschiedenis (over Léon Loys). In: *Ghendtsche Tydinghen*, 2011, jg. 40 nr. 3, 240-245.

Vanthemsehe, G., *Congo*, Lannoo, Tielt, 2008.

INVENTAIRE_ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 267

Op 25 Oktober 1902 stelde E. Coppieters Stochove in de rubriek "Goudsmidswerk - Akkergemkerk, Schatten - XVIIe eeuw - 1681" in het Frans een fiche op over

Doos met Heilige oliën

De schat van Akkergemkerk bevat een zeer merkwaardige zilveren doos met Heilige Oliën. Zij dateert van het jaar 1681 en werd gemaakt toen Gillis Van den Haute pastoor was van deze kerk. De gegraveerde inscriptie op de onderkant bewijst het:

Fact. 1681. Pastore Aegidio Van den Haute.

De rechthoekige doos heeft een hoogte (kruis inbegrepen) van 170 millimeter, een breedte van 105 en een diepte van 65.

Gemonteerd op voeten

toont zij ons haar vier omlijste zijden beladen met gedreven schreiende kinderkoppen.

Op de ribben bemerkt men acanthusbladeren, alsook op het deksel. In het midden van dit laatste verheft zich de wereldbol, waarboven een stralend kruis, langs beide zijden ziet men aangestoken toortsen.

Dit goudsmidswerk draagt geen enkel kenteken dat ons zou kunnen helpen om de naam van de maker te vinden.

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES IN GENT

De Vismijn, Sint-Veerleplein

De oude Vismijn is gelegen langs de Lieve en de Leie en wordt begrensd door de Rekelingestraat en het Sint-Veerleplein.

De visverkopers die in de Middeleeuwen hun handel uitoefenden naast het Groot Vleeshuis op de huidige Groentemarkt, konden zich in 1690 vestigen op het Sint-Veerleplein. Voorlopig nog in open lucht. De monumentale ingangspoort van de vismarkt werd in 1669 gebouwd naar een tekening van Arthur Quellyn. (Wat overal wordt vermeld: die vismarkt heeft verschikkelijk veel geld, 3000 pond, gekost.) De voorgevel bestond uit drie poorten met twee zuilen en twee pilasters. Op de bovenverdieping, links en rechts van de vensters twee monumentale bas-reliëfs, die de Schelde en de Leie voorstelden. Boven het fronton het beeld van Neptunus, met drietand rechtstaand in zijn kinkhoorn, getrokken door twee paarden

De slaggers en viskopers lieten zich ook niet onbetuigd in de dramatische kunsten en brachten toneel- en balletvoorstellingen in de grote theater van de Gilde van Sint-Sebastiaan.

De Commissie der Burgerlijke Godshuizen besloot in 1865 het Sint-Laurentiusgodshuis te sluiten. In 1875 werd het afgebroken. In 1871 wordt het voorstel van het college van burgemeester en schepenen goedgekeurd om de Vismarkt te herbouwen en een overdekte markt en vismijn op te richten op de gronden van het vroegere Sint-Laurentiusgodshuis Bovendien zal de Rekelingestraat (vroegere Hoge Zonnestraat) worden verbreed omdat men meer verkeer verwacht van het Rabot naar het stadscentrum. De markt werd geopend in 1878, maar zal geen groot succes worden.

In december 1873 brandde het huis af, boven de ingang van de vismarkt, van Hubert Joseph Pinnoy (Gent 1841-1919), tekenleraar net zoals zijn meer bekende vader Joseph Pierre Pinnoy, (Gent 1808-1866) die er eveneens woonde en een winkel van tekenbenodigdheden had. Zowel Constantin Sloedens als Joseph Pinnoy hebben er ook tekenlessen gegeven. De beelden van Neptunus, Leie en Schelde en ook de gevel waren erg beschadigd. In 1874 keurde de gemeenteraad het ontwerp goed voor het herbouwen van de vismarkt en het bouwen van een overdekte markt naar het plan van architect Pauli. De vishandelaars moesten voorlopig weer in open lucht handel drijven. De drie beelden werden opnieuw ontworpen en gebeeldhouwd door Charles Louis De Kesel

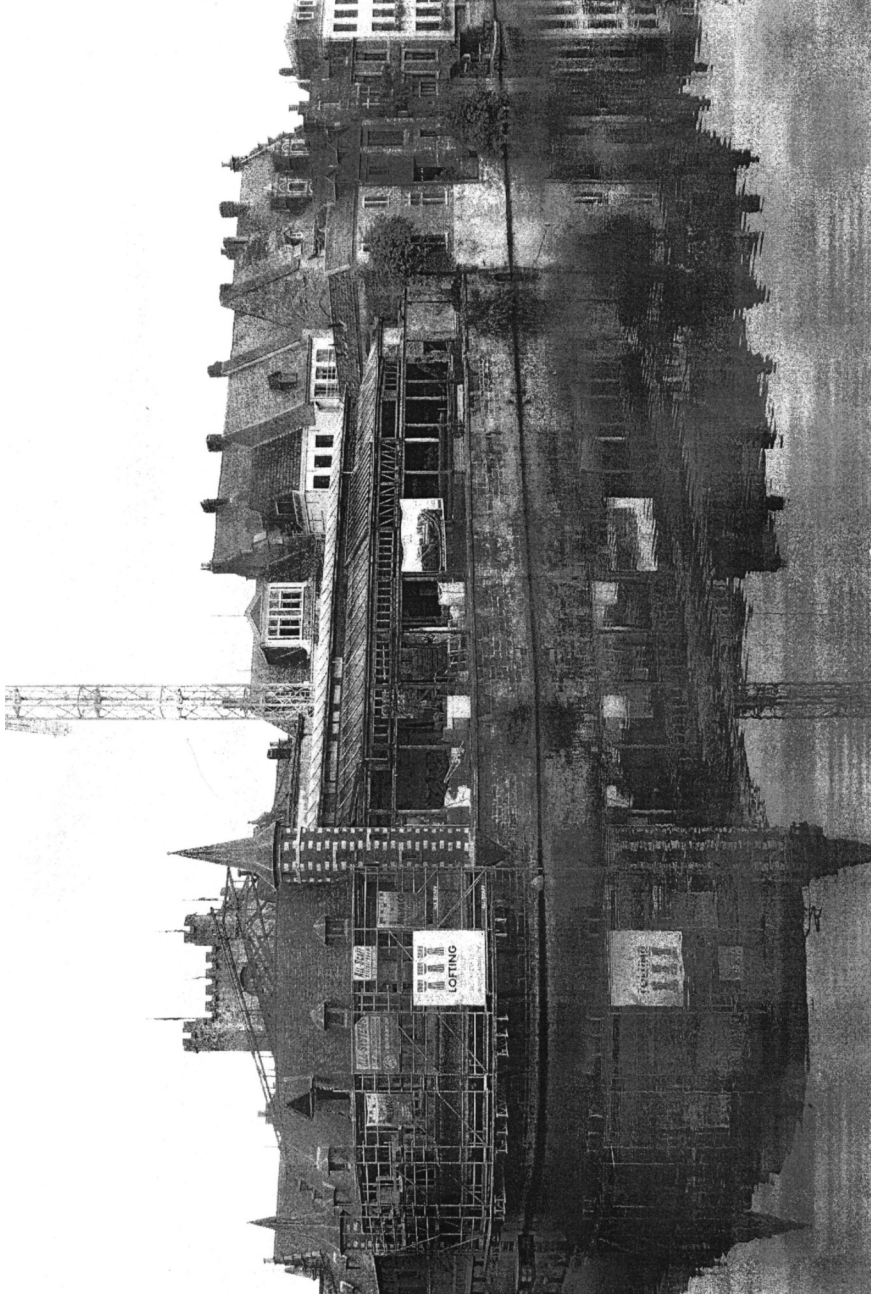

Mijn grootvader (midden rechts).
In het interbellum reed hij iedere week met paard en kar naar de vismijn.

Sint-Veerleplein: ingang van de oude vismarkt en vismijn.

Achterkant vismijn: werken aan het overdekt terras.

(Zomergein 1849 — Erlangen (D) 1922), die er acht jaar aan gewerkt heeft op de Lindenlei. Er wordt beweerd dat de Schelde perfect gelijkend was aan een lokale beroemdheid van die tijd: Pruke Dossche. De naaktheid van de Leie en de Schelde hebben niet echt een schandaal veroorzaakt, maar werd wel door anonieme straatzangers in grappige maar realistische liedjes bezongen. In de Franse periode werd het Sint-Veerleplein omgedoopt tot Place d'Epicure.

Ik herinner me dat ik in de jaren 1950 iedere woensdag 's morgens wat vroeger van huis wegreed om mijn grootvader "Peet" te gaan groeten in de Vismijn. Peet was vishandelaar in Evergem-Belzele en kwam iedere woensdag naar Gent om vis te kopen. Ik zie hem daar nog staan naast de andere vishandelaars op het bordes rond de rotonde waar de bakken vis te koop werden aangeboden. De man die de verkoop leidde, ratelde de prijs in afdalende volgorde per vijftienvijf centiem razendsnel af en het was kwestie voor de vishandelaar om op het juiste moment "hop" te roepen. Soms een glimlach als het gelukt was, soms een vloek als hij net iets te hoog had afgeslagen of te traag was geweest om zijn slag te slaan. Er bestond wel solidariteit onder de handelaars om achteraf delen van bakken vis aan elkaar te verkopen.

Nadat de vismijn gesloten werd, heeft men er een autoparking met tankstation in onder gebracht. Nadien een bowling. Daarna leegstand.

Ondertussen wordt al meer dan 15 jaar een papierslag geleverd om het gebouw te restaureren en een nieuwe bestemming te geven. Aanvankelijk wou Music Hall Group de verbouwing op zich nemen, maar de bestemming lokte zoveel reactie uit van omwonenden die terugschrokken voor de te verwachten overlast, dat het buurtactiecomité het uiteindelijk gehaald heeft en dat het plan noodgedwongen werd afgeblazen.

In 2004 kocht de stad het gebouw terug en zocht naar een nieuwe bestemming. Uiteindelijk werd een consortium aangewezen een nieuw project te ontwikkelen.

Dat wil de oude Vismijn ombouwen tot een polyvalente zaal voor 800 personen, een grote brasserie en ook de infobalie van de Dienst Toerisme zal in het gebouw worden ondergebracht. Aan de waterkant wordt het gebouw opengewerkt zodat de brasserie een overdekt terras krijgt. Er komt ook een aanlegsteiger en er zal een bruggetje worden gebouwd dat de vismijn verbindt met het Appelbrugparkje in de Jan Breydelstraat. De werken zouden in 2010 moeten klaar zijn. Bij opgravingen zijn zowel menselijke beenderen als belangrijke Mouwresten gevonden van de Sint-Veerlekerk die in 1581 werd afgebroken.

Literatuur

P. Claeys, Les Monuments de la ville de Gand, 1905.

Verskillende bijdragen in Ghendtsche Tydinghen van 1975, 1980, 1981, 1982, 1996, 2000, 2003 en 2005.

Internet. Google.

Daniël Van Ryssel

HERDENKINGSDAGEN IN 2014

WAT GEBEURDE ER

25 jaar geleden

- 24 Maart 1989: 1^e rit van de Trolleybus.
- 30 Juni 1989: Sluiting van de “Papeterie Anglaise”.
- 8 September 1989: Dood van Poppenspeler Albert Vermeiren.
- 30 September 1989: Einde van dagblad “Vooruit”.
- 27 Oktober 1989: Dood van Gaston Hebbelynck.

50 jaar geleden

- 24 April 1964: Dood van de schilder Achilles De Maertelaere (Bentos).
- 18 Mei 1964: Dood van Staf Bruggen.
- 29 Juni 1964: Wijding van Mgr. Van Peteghem tot Bisschop van Gent.
- 17 September 1964: Dood van Jean Ray.
- 14 December 1964: Koning Boudewijn en Koningin Fabiola wonen een concert bij van de “Concerts d'Hiver”.

75 jaar geleden

- 21 Februari 1939: Geboorte van Jo De Meyer.
- 15 Mei 1939: Openbare verkoop in de “Brittania” van werken van Armand Heins.
- 6 Juli 1939: Dood van Abraham Hans.

17 September 1939: Dood van Gustaaf Eylenbosch..

29 Oktober 1939: Dood van Oscar Roels.

100 jaar geleden

5 Februari 1914: Dood van Gustave Wolters.

20 Juni 1914: Geboorte van André Mertens.

12 Oktober 1914: De Duitsers rukken Gent binnen.

26 Oktober 1914: De Duitsers hervormen het “Flandria Palace” tot hospitaal.

125 jaar geleden

10 April 1889: Geboorte van Jules Toussaint de Sutter.

19 Mei 1889: Eerste opvoering in Gent van "Lakmé".

13 Juni 1889: Geboorte van Pégoud.

2 Juli 1889: Plotseling overlijden van Mgr. Lambrecht, 23e Bisschop van Gent.

8 Augustus 1889: Huwelijk van Leo Baekeland met Céline Swarts.

22 Augustus 1889: Geboorte van Gustaaf Verhulst.

15 September 1889: Geboorte van Gustave Magnel.

3 Oktober 1889: Dood van Karel Miry.

150 jaar geleden

1 Februari 1864: Geboorte van Jan Rooms.

19 Februari 1864: Dood van Hippoliet Van Peene.

30 Maart 1864: Geboorte van Jacob Semeij.

3 April 1864: 1^e Opvoering in Gent van “La Traviata”.

9 Mei 1864: Openbare verkoop van het St-Jacobsgodshuis.

9 Mei 1864: Pieter Jonglas ontvangt de gouden medaille van de Stad Gent.

20 Mei 1864: De oude Tolhuissluis wordt opgeblazen.

16 September 1864: Geboorte van Ferdinand Hardijns.

2 Oktober 1864: Dood van Mgr. Delebecque, 21e Bisschop van Gent.

2 November 1864: Geboorte van Oscar Roels.

2 December 1864: Dood van Joseph Pierre Braemt.

175 jaar geleden

10 Januari 1839: Stichting van de “Genootschap der Vlaemsche Bibliofielen”.

- 17 Februari 1839: Geboorte van Louis Van Biesbroeck.
- 20 Maart 1839: Geboorte van Mathias Zens.
- 27 April 1839: De Draak wordt van het Belfort gehaald.
- 9 Mei 1839: Geboorte van Theodoor Swarts.
- 19 Juni 1839: Dood van Jozef Paelinck.
- 2 Oktober 1839: Opstand van de textielarbeiders. Constant Dossche wordt aangehouden.
- 26 December 1839: Geboorte van Mgr. Karel Joannes Seghers.

200 jaar geleden

- 15 Januari 1814: Mgr. de la Brue trapt het hier af.
- 1 Februari 1814: De Prefect Houdetot wacht niet af om te vertrekken.
- 4 Februari 1814: Geestdriftig onthaal van de Kozakken aan de Keizerpoort.
- 14 Februari 1814: Een 2^e bende Kozakken onder leiding van Boganoff (Peetje Kozak) doet zijn intrede in Gent.
- 19 Maart 1814: Benoeming van de Comte de Lens tot Burgemeester van Gent.
- 24 Maart 1814: Peetje Kozak woont het Te Deum bij en geeft 's avonds een bal.
- 2 April 1814: Peetje Kozak verlaat Gent.
- 9 April 1814: O.L.V. met de Inktpot wordt weer in haar nis geplaatst.
- 18 Mei 1814: Terugkomst van de Seminaristen uit Wezel.
- 26 Mei 1814: Triomfantelijke terugkeer van Mgr. de Broglie.
- 20 Juni 1814: Stichting van het "Verenigd Koninkrijk der Nederlanden".
- 24 Juni 1814: John Quincy Adams komt aan in Gent.
- 29 Juni 1814: Tsaar Alexander bezoekt onze stad.
- 4 Juli 1814: In een bureau in het Stadhuis vindt men de oude vlag terug met de Maagd van Gent erop.
- 31 Juli 1814: Willem I neemt de Administratie van ons land over.
- 31 Juli 1814: De Amerikaanse onderhandelaars installeren zich in het Hotel van Lovendegem
- 6 Augustus 1814: De Engelse delegatie komt aan in Gent.
- 8 September 1814: De Gentse begijnen krijgen de toelating van Willem I om opnieuw het habijt te dragen.
- 9 September 1814: De Municipale Raad besluit tot de stichting van het "Koninklijk College"
- 11 September 1814: Bezoek aan Gent van Willem I.

- 29 September 1814: De Amerikaanse afgevaardigden bieden een bal-souper aan.
- 2 November 1814: Na het faillissement van Lieven Bauwens wordt zijn fabriek in de Chartreuzen verkocht.
- 7 November 1814: Motie van de Gentse Gemeenteraad aan Willem I waarin gevraagd wordt Gent aan te duiden voor de zetel van de nieuwe Universiteit.
- 24 December 1814: Ondertekening van het Amerikaans-Engels Vredesverdrag.

250 jaar geleden

- 30 Januari 1764: Geboorte van Jacob Van Caeneghem.
- 26 Maart 1764: Dood van Anne-Marguerite Van Reysschoot.
- 17 April 1764: Geboorte van Charles Van Hulthem.
- 5 Mei 1764: Geboorte van Jean-Baptiste Van Lokeren.
- 9 Augustus 1764: Geboorte van Bernard Van Wambeke.

300 jaar geleden

- 17 Maart 1714: Inwijding van de nieuwe kerk van de Discalsen in de Burgstraat.
- 25 Juni 1714: Driedaags schuttersfeest op de Waaldam.

400 jaar geleden

- 28 Augustus 1614: Albrecht en Isabella verblijven in het Prinsenhof.

700 jaar geleden

- 29 November 1314: Dood van Philippe Le Bel.

800 jaar geleden

- 27 Juli 1214: Ferrand van Portugal wordt door de Fransen gevangen genomen bij de slag van Bouvines.

1200 jaar geleden

- 28 Januari 814: Dood van Karel de Grote.

BIJ EEN GESLAAGDE HERSTELLING TE GENT: HET HOTEL VANDEN MEERSCHE OF HET OOGLIJDERS- GESTICHT

Pierre Kluykens schreef dit artikel meer dan 60 jaar geleden

Het groot gebouw op de hoek van de Nederpolder en de Zandberg, wiens gevel onlangs terug in zijn oorspronkelijke toestand werd hersteld, vertegenwoordigt, voor wie een paar ogenblikken bij zijn beschrijving en lotgevallen wil blijven stilstaan, een hele brok Gentse geschiedenis.

Verdeeld, vergroot, verminkt of gerestaureerd, verhuurd, verkocht of bezet, bewoond door kloosterzusters, edellieden, maatschappijen of kooplui, door vriend, vijand of vreemde overheerser, blootgesteld aan alle wisselvalligheden van kunst, smaak en stijl, nu eens symbool van rijkdom, weelde en zelfs uitspattingen, dan weer van naastenliefde en offervaardigheid, heeft het vermaarde “Pellicaen” welke na de meest diverse benamingen te hebben ontvangen, het Ooglijdersgesticht is geworden, gedurende ruim zes eeuwen al het wel en het wee van onze stad gedeeld.

Wij vinden immers het gebouw reeds in 1360, ten tijde van Lodewijk van Male vernoemd.

Een paar jaren later zien wij dat het gebouw gesplitst wordt in de Grooten en de Cleenen Pellicaen.

Gedurende de XVe eeuw valt niets noemenswaardig aan te stippen: het is een gebouw, zoals er velen in de kuip van Gent bestaan, nu eens private woning, dan weer eens herberg tot 't rond het midden van de XVIe eeuw in bezit komt van de familie Damman, welke de linkervleugel laat optrekken en het tussen de jaren 1345 en 1558 het aspect van een rijke patriciërs woning verschafft.

Geen wonder dan ook dat, wanneer 't gebouw te koop gesteld wordt, het een lid van de Raad van Vlaanderen, Pieter van Steelant, is die er eigenaar van wenst te worden,

De XVIIe eeuw zag het gebouwencomplex op de hoek van Nederpolder en Zandberg nog meer uitbreiding nemen door het afbreken van een paar aanpalende kleine huizen, zodat, wanneer het gebouw in handen kwam van de familie du Faing, een der aanzienlijkste uit de streek, het bijna een prinselijk uitzicht had.

Maar weldra veranderde het opnieuw van eigenaar toen Jean-Baptiste Vanden Meersche, heer van Berlare en Bareldonk, het in 1736 van Lambertina du Faing en haar echtgenoot voor de som van 3.603 pond aankocht. Jean-Baptiste Vanden Meersche zou de grote omvormer van het hoekgebouw worden, want

Hotel Van den Meersche - binnenplein.

onmiddellijk na de aankoop vangt hij de werken aan die verschillende jaren zouden duren.

Wij lezen in het Stadsarchief dat hij zich in 1738 tot de schepenen der Keure richtte om hen de toelating te vragen de gevel aan de zijde van de Nederpolder volledig om te bouwen: verthoont reverendelyck Jan Baptiste Ignace Vanden Meersche, heere van Beerlaere, proprietaris van eenen huuse stede ende erfve ghestaen ende ghelegen binnen dese stadt ten voorhoofde op de opperhooghpoorte houdende den hoeck vanden Santbergh, dat hij den blinden muer benevens de poorte aldaer ter straete waerts staende, gerne soude afbreken ende van nieuws opmaeken in conformiteyte van de modelle ten desen annexe". Het jaar daarop richt hij een nieuw verzoekschrift om "teynden den hof jeghens het straetjen aldaer, gerne soude doen ghebeuren eenighe veranderinghen tot commoditeyt ende cieraat vanden selven huuse in conformiteyte van de modelle ten desen ghevoegt".

Gedurende gans de XVIIIe eeuw zou de familie Vanden Meersche zich inspannen om van haar hotel een der prachtigste woningen der stad te maken.

De Lodewijk XV-stijl vierde hoogtij in Frankrijk en was ook te Gent doorgedrongen, waar David 't Kindt en Bernard De Wilde het tot een ongemene bloei brachten door enkele gebouwen op te trekken als het Huis der Onvrije Schippers, het huidige Beursgebouw, de Vlaamse Academie, het hotel d'Hane Steenhuyse, Falligan, het huis Serlippens. enz., die allen 'bij de mooiste gebouwen onzer stad mogen gerangschikt worden.

Ook Vanden Meersche heeft in die stijl een middel gezien om aan zijn hotel een buitengewone luister te verschaffen. Wel is in die uitwendige constructie van het gebouw, met zijn te zware, dakvensters, zijn onharmonische puntgevels en het algemeen aspect dat streng aandeed, zoals wij het tot voor een paar maanden zagen, niet heel gelukkig te noemen; daarentegen is de innerlijke versiering, zoals zij door de familie Vanden Meersche werd ingericht, veel gracieuzer en beter aan de geest van de stijl aangepast.

De gebouwen rondom de tuin met hun grillige en decoratieve versieringsmotieven, de lijn zelve der gebouwen, en niet het minst de enig mooie trapzaal, verraden de smaak en kunstzin van Jan-Baptiste en de voortzetters van zijn werk: Alexander-Augustijn en Emmanuel Vanden Meersche; Alexander voerde eerst een paar veranderingen achteraan het gebouw in 1749 en kreeg op 22 Maart 1751 van de schepenen der Keure de toelating om de gevel te herstellen “welcke twee ghevels (aan de kant van de Zandberg) door den laps van tijde gherot zijnde, vint hij hun suppliant ghenoodt sulks de selve te doen afbreken... ende de selve van nieuwe wederom op te bouwen. soo hij insgelijcx sal moeten doen aende drij solder ofte dackvenster langs den cant vande Hooghpoorte ook door lanckijt van tijde gherot”

Een kwart eeuw later, in 1777, zou Emmanuel Vanden Meersche het huis van Wwe Christiaens op de Zandberg aankopen om het te “laeten afbreken en van nieuws opmaeken in conformiteyte van den ghevel daer nevens staende.”

Met die laatste uitbreiding had het gebouw nu zijn definitieve afmetingen verworven, terwijl het inwendig een schitterende versiering had ontvangen: zware eikenhouten deuren (allen nog in Lodewijk XIV-stijl), prachtige wandbekledingen en plafonds in Lodewijk XIV-stijl, rijke meubilering, tapijten, schilderijen en ingewerkte spiegels schonken aan de woning een stemming van weelde en kunstzin.

Het mooiste gedeelte ervan en tevens de meest artistieke, is ongetwijfeld de majestueuze trap, een der merkwaardigheden onzer stad, met de weelderige muurschilderijen van Heylbrouck (1764), de onderwereld, de aarde en de Olympus voorstellende.

In die harmonie tussen het sierlijk beeldhouwwerk, de gracieuze proporties en de kronkelende, fantasievolle arabesken van de trap en de kleurrijke orkestratie van het feeëriek decor van de muurbekleding vinden wij een prachtig be-

wijs van de manier waarop een vreemde stijl aan onze kunst aangepast kon worden; want het is een eigen stemming die geboren wordt uit dit gedempt licht, die stevige vorm en kleur van het schilderij dat warm en majestueus naar voren treedt en zo wondermooi de golvende lijn van de trapleuning tegemoetkomt. Enig voorbeeld ook van de geestelijke identiteit bij een schepping waaraan een architect, een beeldsnijder en een kunstschilder, in een zelfde gedachte en met 'hetzelfde en gemeenschappelijk einddoel voor ogen, hun krachten hebben kunnen samenbundelen.

De inval door de Franse troepen in onze streek, zou tijdelijk een einde stellen aan het luisterrijk bestaan van het hotel Vanden Meersche, Emmanuel had immers in 1792 het gebouw verkocht aan zijn neef, graaf Karel-Josef van Lichtervelde samen met gang de meubilering. Toen onze stad echter haar aandeel moest betalen in de oorlogvoering der Franse republiek en tot een gedwongen lening van 7 miljoen moest overgaan, achtte graaf de Lichtervelde, die een der eerste slachtoffers zou worden om zijn aandeel in die last te moeten dragen, het veiliger, naar het voorbeeld van zovele andere edellieden, uit te wijken, wat voor gevolg had dat zijn hotel door het Magistraat werd aangeslagen en openbaar verkocht.

Zoals het toen steeds gebeurde in die bewogen periode, ging het gebouw voor een appel en een ei van de hand en werd het voor een spotprijs aangekocht door Van den Berghe, een handelaar in wijnen, die wij later, tussen de jaren 1801 en 1807 als “adjoint au maire,” zouden terugvinden, en een architect Reyniers die, toen de graaf de Lichtervelde in 1795 – de storm was toen enigszins geluwd – terugkwam, de woning aan de vroegere eigenaar afstonden.

Toen deze overleed waren onderhoud en lasten te zwaar voor de erfgenamen die het huis te koop moest stellen, zodat het in de handen terecht kwam van de beruchte en gehate betaalmester van Napoleon. Cesar Maes, “le payeur” zoals hij genaamd werd, die zijn eigen beurs steeds goed wist te vullen en de Victor Hugo, in zijn brieven aan zijn vrouw, als een monsterachtig wezen laat doorgaan. Maes, schrijft hij, heeft de oude St.-Baafsabdij aangekocht en steen voor steen verkocht: “Il y avait en 1798 deux espèces de monstres: les uns tuaient les hommes, les autres tuaient les monuments, les uns voulaient du sang, les autres de l'or! Ce Maes était de cette dernière espèce, la plus misérable à mon gré”.

Ainsi ce misérable nous a pris à tous ce beau couvent pour se donner à lui, imbécile et inutile la maison dont je t'ai parlé”. Is Maes de schrik der bevolking geweest, toch zal een gedeelte van het geld welke hij inzamelde onze stad ten goede zijn gekomen, want een belangrijk deel ervan besteedde hij aan het scheppen van een somptueus Empiresalon, in de benedenzaal welke de hoek

vormt van de Nederpolder en de Zandberg.

Dit salon is sen waar juweeltje van Empirestijl: een rond gewelf in het plafond is met sierlijke vergulde arabesken versierd, terwijl de muren met zeldzame stof bedekt zijn. Ingewerkte spiegels tussen de vensters verheffen zich op half ronde marmeren tafels waarin, in het marmer zelf, de initialen van Maes gelegd zijn, zoals trouwens ook boven de indrukwekkende deuren gouden letters M prijken. De tafeltjes rusten op gestileerde zwanen.

De bronzen zwanen welke de marmeren schoorsteen versieren, werden helaas gedurende de oorlog 1914-18 door de Duitsers weggenomen, wat ongetwijfeld een zware verminking van het Salon uitmaakt.

Vermelden wij ook dat naast die woonkamer een Chinees Salon wordt aangetroffen, eveneens rijkelijk opgevat, welk met zijn vreemde en exotische motieven in vroegere jaren een geweldige indruk op de bezoekers moest nalaten.

Na de dood van Maes, die in 1885 vermoord werd, bleef het nog een tijdlang de eigendom van diens erfgenamen; in 1842 wordt het een spijshuis, “Restaurant G. Oldi, ex-proprétaire de l'hôtel de la Poste”, zoals wij nog lezen op de kleine vignette waarop ook het gebouw afgebeeld is; het spijshuis maakte denkelijk geen al te schitterende zaken want het jaar daarop wordt het herenhuis aangekocht door ridder de Coninck van Merkem.

Na diens overlijden in 1855 wordt het verhuurd aan de bekende zangmaatschappij “de Melomanen” die de voor die tijd niet te onderschatten jaarlijkse huurprijs van 6.000 fr. betaalden. Zij waren het die de voormalige paardenstallen in feestzaal omvormden, waar er tot 1872 lustig werd gezongen en gefeest. In 1872 eindelijk wordt het vroegere “Pellicaen” een laatste maal openbaar verkocht en toegewezen aan Baron Casier-de Hemptinne die het ter beschikking stelt van de Zusters der Kindsheid Jezus, welke het tot op heden ten dage bleven betrekken, na er sedert 1892 volledig eigenaar van te zijn geworden.

Men heeft over de onlangs doorgevoerde herstellingswerken reeds heel wat gezegd en geschreven; en inderdaad in een dergelijke aangelegenheid, wanneer men kordaat een bepaalde stijl doet verdwijnen, kan men eeuwig blijven redetwisten over het voor- en nadeel van de onderneming.

Er waren vele voorstanders van deze gevel in Lodewijk XV-stijl en menig Gentenaar, die met dit beeld en visioen als het ware was opgegroeid, zal betreuren dat een typisch Gents stadsgezicht zo plots en brutaal van aspect is veranderd.

Doch zelfs de hardnekkigste voorstanders van het status-quo moeten heden bekennen dat degenen die het aangedurfd hebben het gebouw terug te plaatsen in zijn oorspronkelijke toestand, het geenszins verkeerd op hadden en dat

het ensemble, wanneer het een zekere, onmisbare patine zal hebben verkregen, architecturaal en artistiek boven de Lodewijk XV gevel moet verkozen worden. Want er dient opgemerkt te worden dat het aanwenden van die stijl vooral op de binnenkoer en bij de versiering der lokalen gelukkig was uitgevallen. De buitengevel op zich zelf was geen toonbeeld van harmonie of evenwichtige proporties en mocht in geen geval de vergelijking doorstaan met die prachtige gevels uit de XVIIIe eeuw, welke wij nog in zo groot aantal te Gent ontwaren.

Verder dient ook aangestipt dat het hier geen doodgewone en gebrekkige herstelling gold, zoals maar al te dikwijls gebeurt, maar dat men zelden zo gewetensvol en met een dergelijke eerbied voor de artistieke vraagstukken te werk is gegaan. Allen die aan dit groots opzoekings- en uitvoeringswerk hun medewerking hebben verleend, dienen hiervoor gefeliciteerd en bedankt, te worden en niet het minst Kanunnik De Keyzer, die de bezieler van gans die onderneming is geweest en wiens rijke kunstwetenschappen en ondervinding van allerhoogste waarde geweest zijn. Binnenkort zal aan de kant van de Zandberg - men is tegenwoordig reeds een aantal huizen aan 't afbreken - een nieuwe vleugel worden opgetrokken, in klassieke stijl, wat nog beter de "Empire-atmosfeer" van het plein zal versterken en de plannen, die wij mochten inzien, voorspellen dat hier ook alles tot een volledig succes zal uitgroeien.

Pierre Kluyskens

***GHENDTSCH*E TOESTANDEN**

Per huurbootje doorheen de stad: ‘Vigilanten’ te water in 1881

Toeristische huurbootjes zijn sinds vele jaren alomtegenwoordig in het stadscentrum. Enkel de Minervabootjes aan de Coupure tussen de Sint-Agneten- en de Hospitaalbrug kan je zelf besturen, maar dan uitsluitend voor het bevaren van wat de waterbouwingenieurs de ‘Toeristische Leie’ noemen: het riviergedeelte tussen Gent en Deinze. In het Gentse centrum ben je, behalve voor de sportvaart met kano’s, verplicht gebruik te maken van andere bootjes voorzien van stuurlieders - gidsen in dienst van rederijen. Ze staan in voor toeristische rondvaartjes en het personeel geeft al of niet eigenmondig goeie of minder goeie uitleg in diverse talen. Probeer daar maar niet tussen te varen met je bloedeigen luxejacht. Je riskeert geënterd te worden in pure kaperstijl.

Ooit ging het er anders aan toe. Je kon ook in het stadscentrum een bootje huren, maar dan niet om je stad te bezichtigen van op het water. Niemand dacht er aan zoiets extravagants te ondernemen, tenzij misschien een zeldzame in Gent verdwaalde excentrieke Engelsman. Je kon er wel een en ander mee vervoeren over de vele Gentse watertjes om misschien een van op straat moeilijk bereikbaar achterhuis te bevoorraden, enz. In elk geval om ‘iets nuttigs’ te doen.

Van die mogelijkheid kon je gebruik maken bij de Herberg De Groene aan de Huidevetterskaai tussen het Nieuwland en de Groenbrugstraat, toen nog een heel waterrijke omgeving. Via het Huidevetterken en andere kanaaltjes kon je het hele dichte netwerk van de Gentse waterwegen bereiken. Hoe dat er aan toeging vernemen we via een kort tekstje ontleend aan *De kiezingen in Gent sedert 1830* door Désiré Destanberg verschenen in 1910. Voor een beschrijving en afbeeldingen van herberg De Groene en de buurt verwijzen we naar een artikel in *Ghendtsche Tydinghen*, jaargang 27 (1998) nr. 1.

Spreek wij eerst van het lokaal. Een tekening of foto zou ons hier wel te pas komen. Helaas wij bezitten er geen, doch het lieve hoekje van het oude Gent gevormd door de herberg “In den Groene” en de ruime danszaal staan ons nog zoo helder voor den geest, dat wij zullen trachten het met onze pen te schetsen. De herberg stond op den hoek der Groenstraat (nu Groenbrugstraat), rechtover de plek waar vroeger de Minnemeersbrug lag (die ligt nu meer

stroomafwaarts).

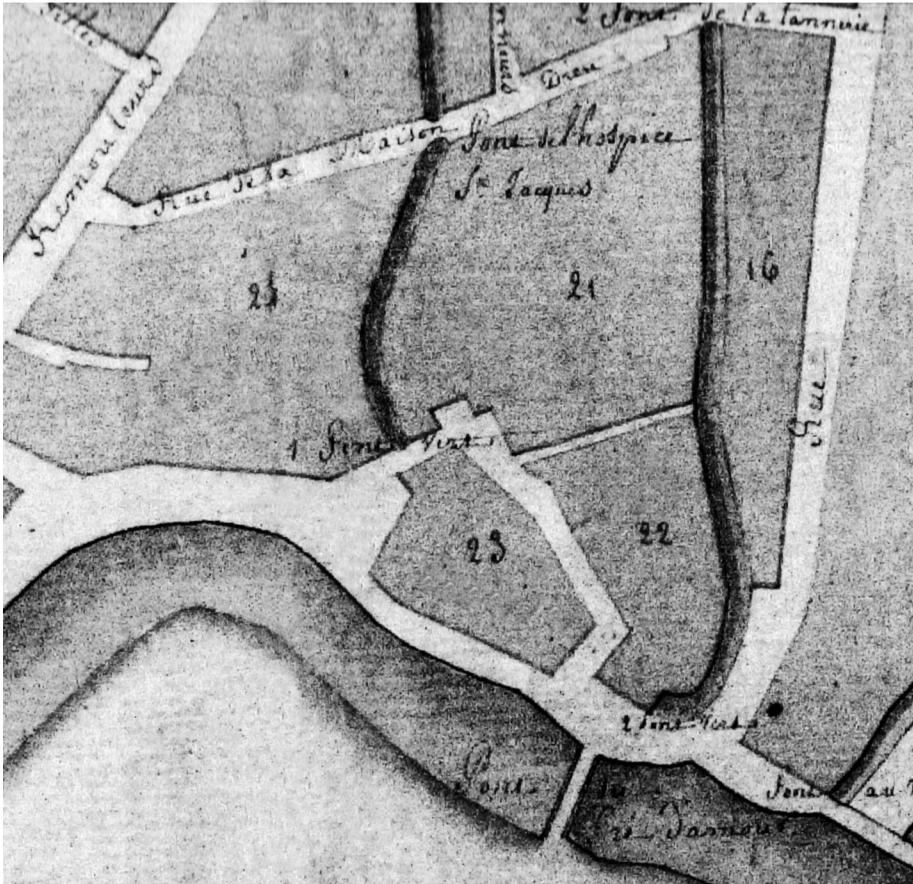
De Groene was gebouwd op een overwelfd deel van een van de talrijke waterlopen welke tot voor enkele jaren de stad Gent doorkruisten. Ze bezat een grote danszaal welke op de andere oever van de waterloop stond, overschaduwde door zeer oude bomen. Een dichter zou zeggen dat het een echt nestje van muziek, dans en liefde was, verscholen in de bomen. De benaming: “De Groene” was zeer gegeven.

Het kanaaltje waarboven de Groene stond vloeide verder onder de oude Groenstraat, verdween achter en onder enkele woningen van de Huidevetterskaai, achter de huizen van de Van Caneghemstraat en van het Huidevetterken, en vertoonde zich weer aan de Slijpstraat, naast de brouwerij tegenwoordig toebehorend aan den heer Bilsen. Deze arm werd net als het straatje het Huidevetterke genoemd.

De andere arm van de waterloop liep onder de straatweg leidende naar het Nieuwland en de Reke (nu Blekersdijk), ten dien tijde een soort dijk tussen de meersen en de Leie, niet gekalsijd, met diepe wagensporen, niet verlicht, bijna onbegaanbaar bij regenachtig weer. Over een lengte van twintig meters was er een kaai. Aan de overzijde stonden enige werkmanswoningen met een lief tuintje voor de deur. Verder vloeide het vaardeken achter de huizen van het Nieuwland (oneven nummers).

Juist aan den samenvloeiing van de Leie en ons kanaaltje lagen altijd een tweetal “huurbootjes”, bij de jongens van de wijk gekend als de “Vigilanten van Leander”. Deze “huurbootjes” hadden niets gemeen met de boten van de prijswinnaars van Henley. Het waren platte bakken, “ponten” (pontons) geheuten, zonder roer, welke men met moeite voortdrijven kon.

(Commentaar en bewerking door Luc Devriese)

De omgeving van De Groene met de waterlus (waarschijnlijk een oude Leiemeander) waarop De Groene gebouwd was (in het bouwblok nr. 22). Het water liep doorheen het bouwblok nr. 23, afgegrensd door de Huidevetterskaai en de Groenstraat (nu onderverdeeld in Groenbrugstraat en Moestuinstraat). Onder: de Leie met de Minnemeersbrug (pont de Pré d'Amour) op haar originele plaats. Rechts de straat Nieuwland. Boven: het Godsuishammeke (rue de la Maison Dieu). Dwars doorheen het bouwblok nr. 21 (destijds grotendeels ingenomen door het Sint-Jacobsgodshuis met kapel en huisjes omheen een hofje) werd de Jacob Van Caeneghemstraat getrokken (detail uit de Atlas Piéton et Boutique, 1809, Stadsarchief Gent, reeks DD nr. 12).

WATER: GESEL OF ZEGEN? GETUIGENISSEN UIT DE PERIODE 1848-1903

VOOR U VERZAMELD UIT 31600 EDITIES VAN DE GAZETTE VAN GENT

28 juli 1848

Het onweder en de stortvloed die eergisteren over onze stad losgebarsten zijn hebben op de wijk van Sint-Pieters aanzienlijke schade aangericht. In de Kortrijksestraat zijn huizen overstroomd door water dat van de glacis (* *helling van de citadelwand*) is afgelopen. Zulke rampen had men destijds bij elke grote regenvloed te verduren totdat de kriegsregie, overtuigd dat het ongemak van de citadel kwam, hier een einde aan stelde.

De wateren van de uitgestrekte, verharde glacis hadden bij grote regens geen andere uitweg dan zich op de bestrating te werpen. Er werden waterlopen gegraven, de ringmuur werd doorbroken en men plaatste er een tralie. Onder de kasseiweg maakte men een overgrote waterleiding en zo werden de wateren in de stadswal geleid en verder naar de Leie. Sindsdien had men over geen ongemakken meer te klagen.

Drie maanden geleden heeft men wegens een maatregel van militaire veiligheid de openingen en waterleidingen gestopt en sedertdien zijn de rampen weer begonnen. Het is te hopen dat de hulpmiddelen welke vroeger door de militaire genie werden aangebracht zullen hersteld worden, zoniet zal het bestuur van de stadswerken maatregelen moeten nemen om nieuwe ongelukken te voorkomen.

31 mei 1851

Ten gevolge van de zware overstromingen te Drongen en Afsnee is grote waterschade aangericht op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem.

29 juli 1868

Talrijke soldaten die bezetting houden in de citadel zijn thans bezig met aan de Schelde, rechtover Terplaten, een bassin te graven dat moet dienen als bad-

plaats voor het garnizoen. Alhoewel er ijverig wordt gearbeid is het door de aanzienlijkheid van het werk niet te geloven dat de badplaats nog deze zomer zal kunnen gebruikt worden.

17 maart 1871

Het schepencollege van Gent zette de plannen uiteen betreffende het verwerven en benutten van de gronden van de citadel om er een nieuwe woonwijk op te richten. De uitgaven daarvoor worden geschat op 484 000 frank waaronder 60 250 frank voor het bouwen van riolen en waterleiding.

2 september 1873

Gent is zeker één van de Belgische steden die zich het minst uitbreiden. In het voorgeborchte van de Kortrijksepoort veranderen bij het minste regenweer de wegen in een modderpoel. De bevolking neemt in het zeer uitgebreid voorgeborchte van de Kortrijksepoort iedere dag toe, dus moet de overheid haar blikken vooral langs die kant wenden en er voor een goede bestrating, veiligheid en gezondmaking zorgen van de overheid.

19 juli 1875

Iedereen was gisteren ver van te denken dat er in de namiddag een onweder zou losbarsten gelijk wij er nog geen hadden beleefd. Een droevig waterfeest! Verschillende straten van de Sint-Pieterswijk hadden erg te lijden van ondergelopen kelders. Aan de citadel is een muur ingestort. Er kan niet gauw genoeg verholpen worden in de gebrekkige toestand van de riolering. Zal dat gebeuren? Dat is een andere vraag! In Gent is men gewoon alles vanuit de *lange munte* te laten komen!

13 augustus 1875

Gisteren is rond 7 uur in de morgen een onweder over de stad uitgebarsten. Het deed vrezen dat we een herhaling gingen krijgen van datgene welke enkele weken zoveel schade heeft aangericht.

Het was wederom de omgeving van de Kortrijksepoort die er het slechtst bij gevaren is en het zal bij elke grote regenvlaag hetzelfde zijn als men geen maatregelen neemt om het water van aan het einde van de Kortrijksestraat omtrent *Den Karpel* gemakkelijk te verspelen.

Sedert de werken aan de boulevard van de citadel komt het water dat vroeger

langs de glacis wegspoelde nu de Kortrijksestraat afgestroomd, tegelijk met het water dat van buiten de gewezen poort aan de herberg *De Stad Gent* afvloeit.

1 april 1876

Een onderzoek is geopend aangaande de vernietiging van een gedeelte van de waterloop n°17, gezegd *Ganzenloop*, buiten de voormalige Kortrijksepoort en zijn vervanging door een waterleiding langs de Meersstraat.

30 mei 1877

Er wordt in de stad veel gesproken over een ontdekking, gedaan aan de voormalige Heuvelpoort. Bij het delven voor de aanleg van riolen hebben de werklieden hard metselwerk ontmoet, dat bij aanraking met de pieken een holle klank gaf. Men legde een mijn aan en deed een gedeelte van het metselwerk springen, waardoor men een gang ontwaardde. Na er in doorgedrongen te zijn tot zover de kwade lucht het toeliet, zag men dat het een reeks ineenlopende gewelven betrof.

Over deze stellig merkwaardige ontdekking kwamen dadelijk allerhande praatjes in omloop. Het was een onderaardse gang die naar Sint-Denijs liep, een geheime uitweg van een oud klooster, enz.

Deskundigen onderzochten de gewelven en zo werd vastgesteld dat ze een deel hebben uitgemaakt van de oude vestingswerken van het *Montereyfort* uit de achttiende eeuw. Men zet thans de rioolwerken voort want men heeft in die gewelven niets merkwaardigs gevonden.

13 juli 1878

Een groot aantal huizen in de Kortrijksestraat hebben geen pompen voor drinkbaar water. Er biedt zich een gelegenheid aan om op de hoek van de Kortrijksestraat een openbare pomp te plaatsen met weinig kosten.

In de afgebroken herberg *De Karpel* bevindt zich een goede waterput. Er is dus niets te delven of te metsen om daar een pomp te plaatsen die niet alleen dagelijkse diensten zou bewijzen aan de bewoners, maar ook in geval van brand in de omstreken wel van pas zou komen, aangezien men nogal ver van het water verwijderd is.

17 mei 1879

De concessie voor de verdeling van drinkwater in Gent is mits de voorwaarden van de lastenkohieren verleend aan de heren Camels en Van Overstraten. De stad zal voor haar verbruik 300 000 kubieke meter water per jaar nemen. De geaboneerden zullen 4 centiemmen per hectoliter betalen, met een vermindering van 10% indien zij 50 hectoliter per dag gebruiken en van 20% indien zij gedurende het jaar 1000 hectoliter afnemen.

28 november 1879

De heer Camels, de bestuurder van de *Maatschappij der Waterverdeling*, heeft laten weten dat buiten de Heuvelpoort het voorafgaandelijke peilingswerk langs de Schelde geëindigd is. Weldra worden de stadsgronden aangekocht voor het oprichten van de grote bakken voor het inzamelen van het water.

Ze zullen gemaakt worden aan het hoogste punt van de stad op de Kattenberg, zodat genoegzame drukking kan worden uitgeoefend om het water tot in de verst afgelegene punten van de voorgeborchten te doen lopen.

De werken worden na het winterseizoen aangevangen en zullen voor het einde van 1880 geheel afgedaan zijn. De stad zal een nieuwe lening van 12 miljoen uitschrijven voor het uitvoeren van allerlei werken van openbaar nut.

1 december 1879

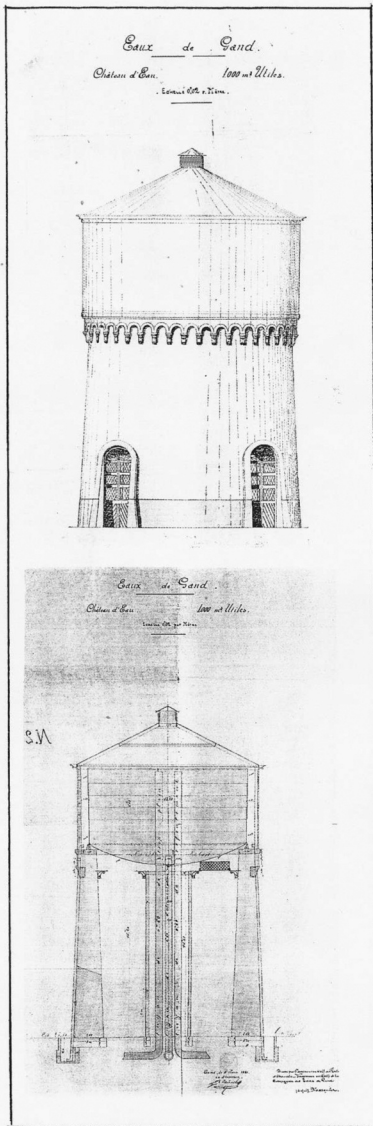
De heer Camels heeft aan de drukpers een schrijven ter publicatie overhandigd.

“Ik lees dat men de maatschappij van de maatschappij van de waterverdeling nog niet de hand aan het werk ziet slaan en betreurt dat men zich niet beter ingelicht heeft. Een werk van die aard kan gedurende het winterseizoen niet tot stand worden gebracht. Echter is alles wat kon gedaan worden zo gevorderd als maar mogelijk is.

De voorafgaandelijke peilingswerken zijn beëindigd, zoals men buiten de Heuvelpoort langs de Schelde kan zien. Men heeft daar een grote uitgebreidheid bruikbaar water gevonden dat uitmuntend is verklaard door de scheikundige van de stedelijke overheid welke werd aangewezen om er de ontleding van te doen.

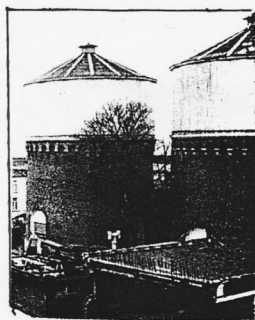
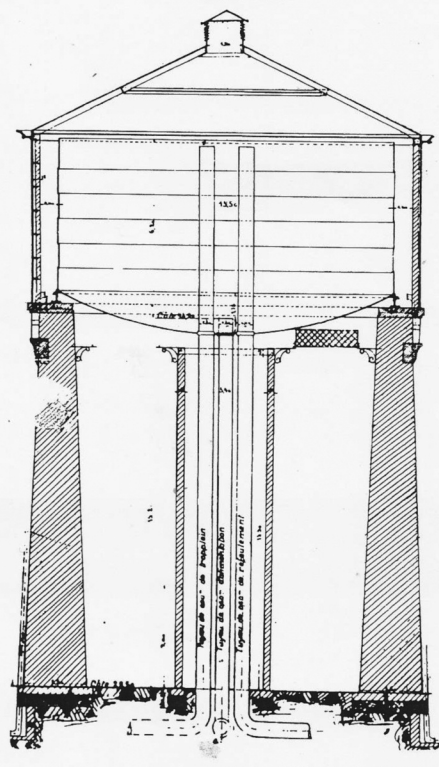
De tekenaars zijn bezig met de bepaalde plannen voor te leggen van de buizen in de stad en de vereiste borgtocht van 200 000 frank is in de gemeentekas gestort.

Zodra door de stedelijke raad de overdracht zal gedaan zijn van de maatschappij

Ville de Gand
Château d'Eau-1000^{es} Utiles

Echelle : 1/50

aan de eerste concessionarissen, zullen de nodige gronden worden aangekocht voor de inrichting van de verdeling. De grote bakken voor het inzamelen van het water zullen op het hoogste gedeelte van de stad worden opgetrokken, namelijk de Kattenberg te Sint-Pieters. Vandaar zal men een genoegzame druk kunnen uitoefenen om het water tot in de verst afgelegene voorgeborchten te doen lopen.

De heer Van Overstraeten, ingenieur-bestuurder van de verdeling te Brussel, verzekert dat voor het einde van 1880 het werk zal afgedaan zijn. De stedelijke overheid wordt op de hoogte gehouden van alles wat de maatschappij verricht.”

29 maart 1880

Het schepencollege is zinnens de oude Schelde op een lengte van 114, 50 meter te overwelden en te verplaatsen, te beginnen van haar oorsprong aan Terplaten tot stroomopwaarts het brugje onder de Sint-Lievensboulevard.

16 april 1880

De maatschappij van de waterverdeling heeft buiten de Heuvelpoort langs de Schelde de nodige gronden aangekocht voor het uitvoeren van draineringswerken en het plaatsen van machines. Nu de stedelijke raad de plans voor de kanaliseringwerken heeft goedgekeurd en al de voorafgaandelijke formaliteiten vervuld zijn, zullen de werken ijverig worden voortgezet, zodat naar alle waarschijnlijkheid nog in de loop van dit jaar sommige delen van de stad van water zullen voorzien kunnen worden.

9 oktober 1880

De bewoners van de Heuvelpoort hebben aan het gemeentebestuur een petitie gezonden over de toestand van die wijk. Zij beklagen zich met recht over het bestuur van de aldaar uitgevoerde werken voor de waterleiding. Eerst heeft men de grachten geplaatst en ruim twee maanden laten openliggen. Nu zijn ze weliswaar gevuld, doch men vergeet de kasseien te herplaatsen welke men heeft moeten uitbreken...

21 mei 1881

Men leest in *La Côte Libre* dat de dienst van de waterleiding te Gent in de loop van september zal beginnen. Wij kunnen er geen geloof aan hechten dat de

werken alsdan gereed kunnen zijn. Er is nog veel te doen. Aan de grote waterbakken die op de Kattenberg moeten opgericht worden is men zelfs nog niet begonnen.

10 augustus 1881

Er is een overeenkomst tot stand gekomen tussen de stad en de staat om op de Kattenberg het bouwen toe te laten van vergaarbakken voor de waterverdeling. De staat heeft onder zekere voorwaarden de nodige grond aan de stad toegestaan.

30 mei 1882

De Maatschappij der Waterverdeling heeft het stedelijk bestuur verzekerd dat zij vanaf 10 juni aanstaande in staat zal zijn in bepaalde wijken van de stad met de eerste waterlevering aan te vangen. Dit zal met enige plechtigheid plaatshebben aan de eerste vergaarbak op de Kattenberg.

4 juni 1888

Er werd door lezers van de *Journal de Gand* aan het schepencollege een verzoekschrift gericht om een park te bekomen op de Citadelboulevard tussen de Kortrijksesteenweg en de brug over de Leie aan de Bijloke.

Onze raadsheren hebben zich reeds bezig gehouden met aan dit gedeelte van de boulevard een bestemming te geven en een ontwerp opgemaakt dat een grote kans heeft om binnen een niet ver verwijderd tijdperk verwezenlijkt te worden.

Het bestaat in het maken van een waterval. Men zou van de natuurlijke helling gebruik maken en het nodige water rechtstreeks uit de Schelde putten. Op de Kattenberg, het hoogste punt van de stad, zou daartoe een nieuw waterkasteel worden gebouwd. Het water zou verder nog bestemd worden voor de verbetering van de wegenis, de besproeiing van de straten en het kuisen van de riolen.

Langs de kant van de normaalschool zullen in het park drie vijvers worden gegraven. Men werkt tegenwoordig aan de plaatsing van de waterbuizen.

20 juni 1888

Men is vrijdag in het park van de citadel overgegaan tot het vullen van de vijver welke gegraven werd achter de normaalschool. Het water wordt rechtstreeks uit de Schelde getrokken bij middel van pompen, waardoor men 180

kubieke meter in het uur kan aanvoeren. De vijver moet bijgevolg in weinige uren geheel gevuld zijn.

Ongelukkig is er iets onverwachts gebeurd. Naarmate het water in de vijver werd gepompt verdween het in de grond en het was onmogelijk het werk te voltooien. Men weet niet juist wat de oorzaak is, maar het betreft opgevlude grond en mogelijks zijn daaronder diepten die gevaren kunnen opleveren. Men zal dit onderzoeken.

21 juni 1888

Men heeft de zuiggaten onschadelijk kunnen maken langs waar het water van de nieuwe vijver in de hof van de citadel een uitweg vond. Het blijft thans in de kom staan. De nieuwe vijver is een schone verfraaiing van de hof.

1 maart 1893

De stedelijke regering van Gent heeft een lening van 50 000 frank aangeaan teneinde de waterdienst van de stad te verbeteren. Men is voornemens buizen te leggen in het park van de citadel dat veel van de droogte te lijden heeft en de oorzaak is dat zoveel planten kwijnen en verdrogen.

23 augustus 1893

Ten gevolge van de grote droogte tijdens vorige jaren heeft het gebruik van de pomp Worthington voor de aanvulling van de vijvers en het besproeien van het park een uitgave veroorzaakt van 1 268,90 frank in plaats van 1000 frank. Deze som is in de begroting van 1896 op 1 250 frank gebracht.

Daarenboven is het onmisbaar bevonden de buis van de waterleiding te verlengen in de grote dreef tussen de kiosk en de rotsbogen, teneinde toe te laten dit deel van het park te besproeien bij middel van twee watermonden. Dit werk noodzaakt een toegevoegde uitgave van 147,25 frank.

Aan personeel en onderhoud van beplantingen wordt 404,69 frank besteed.

4 november 1894

Overstromingen teisteren buiten de Kortrijksepoort grote gebieden in de omgeving van de Leie. Het water is sedert gisteren met nog 10 centimeter geklommen en staat nu 96 centimeter boven het normale peil.

De Patijntjesstraat staat onder water en twee lantaarns in de Meersstraat kunnen niet meer aangestoken worden, wat gevaarlijk is voor de inwoners die van

de fabriek naar huis komen. Er zijn maatregelen genomen om in die toestand te voorzien. Het water van de Leie heeft zijn maximumhoogte bereikt. Langs de kant van de Bijloke staan al de weiden onder water. De zwemschool, de schijfschieting en de wielrijdersbaan zijn ook overstroomd.

In Drongen en Afsnee is de watersnood algemeen. Er is ons in de nacht veel water uit Frankrijk toegekomen.

26 februari 1896

De kosten voor de uitbaggering van de waterloop n° 15 in de Patijntjesstraat worden geschat op 610 frank, te weten 305 werkdagen, berekend aan 2 frank per dag. Het deel van de stad in deze kosten is bepaald op de helft. De overige som zal bij ongelijke delen worden gedragen door de zeven aanpalende eigenaars.

12 juni 1898

De aanbesteding van de bouw van een zaal voor de ketels van de waterdienst aan de Stropkaai is voor 14 067 frank toegewezen aan de ondernemer Verbrugghen.

10 mei 1899

Tijdens de *Provinciale Tentoonstelling* zal men mits een zeer geringe prijs in de gelegenheid zijn op de grote parkvijver aangename vaartochtjes te maken met de fraaie Venetiaensche Gondolen welke te Tervuren zulke grote bijval verwierven.

3 februari 1900

In de wijk Sint-Pieters-Aalst zal een vuile gracht waarin men nu allerlei afval werpt, bij de hervormingswerken van het kwartier worden overwelfd.

1 mei 1900

In de zitting van de stedelijke raad kloeg de heer Coppieters over de vuile toestand waarin de waterloop n° 15 in de Patijntjesstraat meestal verkeert, daar hij niet in tijds gekuist wordt. Een overwelling van een gedeelte ware gewenst.

De heer burgemeester antwoordde dat daar waarschijnlijk een radicale veran-

dering zal aan gebracht worden door de uitvoering van het plan voor de grote laan tussen de statie en de Godshuizenlaan.

6 juni 1903

Het stadswater voor de hovingen van de kruidentuin zal geleverd worden tegen 600 frank per jaar. Voor de gebouwen tegen 20 centiemen de kubieke meter.

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit “Sint-Pieters-Aalst, Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Denijsplein deel 1 (1819-1901)” 298 pagina's en “De Gentse Citadel en het Citadelpark deel 1 (1819-1907)” 320 pagina's. Uitgaven in eigen beheer - 2004.

Erratum

In ons N° 5 van 2013 op p. 404 is in het artikel “Enkele artistieke herinneringen van een bejaarde Gentenaar”, een kleine drukfout geslopen: Julien Van de Veegate maakte niet vele medailles maar medaillons (meestal ovale miniatuur-portretten).

Brengt u even de verbetering aan?

GENTSE MEMORIEDAGEN: 9-10-11-12-13 JANUARI. (AANVULLINGEN)

9 Januari 1580

Geboorte in Gent van Daniël Heins.

Hij zou gedurende 52 jaar Professor zijn aan de Universiteit van Leiden, iets wat toch een hele prestatie is. Volgens de gebruiken van die tijd werd ook zijn naam “gelatiniseerd” en hij is dan ook beter bekend gebleven als Heinsius.

Daniël was nog geen volle 3 jaar toen zijn vader, Griffier bij de Raad van Vlaanderen en hervormingsgezinde, uitweek en na enkele omzwervingen zich vestigde bij onze Noorderburen. Daniël was bijzonder begaafd en deed schitterende studies. Nauwelijks 18 jaar oud gaf hij reeds les in de Griekse literatuur.

In 1603 werd hij docent aan de Universiteit van Leiden en in 1609 Hoogleraar, iets wat hij zou blijven doen tot aan zijn dood in 1655.

Hij was trouwens niet de enige hoogleraar in Leiden van Gentse origine, zo Walaeus, anders gezegd Antoon De Waele, in Gent geboren 7 jaar vóór Heinsius. Ook nog Johannes van de Kerckhove, beter gekend als Polyander, die geboren werd uit Gentse ouders die het als hervormden verkieslijk gevonden hadden zich te vestigen in Metz. Ook de Gentenaar Jacob van Zevécote studeerde aan de Universiteit van Leiden en werd Professor aan deze van Harderwijk. Heinsius was niet alleen een gerenomeerde filoloog, hij was eveneens een zeer gewaardeerde dichter die zijn werken zowel in het Nederlands als in het Latijn schreef. Wegens zijn “Lofsanck van Jesus Christus” in statige alexandrijnen wordt hij beschouwd als de grondlegger van de Nederlandse religieuze dichtkunst.

In 1612 bracht hij een bezoek aan zijn geboortestad waar hij zijn toen 16-jarige neef Jacob van Zevécote ontmoette. Hij inspireerde deze laatste tot het schrijven van zijn eerste dicht in het Nederduits. Graag was neef met nonkel meegegaan naar Leiden, maar vader Van Zevécote vond dit nog wat te vroeg en zond zoonlief naar de Universiteit van Leuven. Dertien jaar later zou Van Zevécote onder de titel “Verachtinge des Doots” een vertaling maken van “int Latijn beschreven door den Edelen en Wijtvermaerde Daniël Heins.”

Heinsius heeft nooit zijn Gentse origine verloochend en ondertekende sommige van zijn werken met het pseudoniem “Theocritus a Ganda”.

Wat de uitstraling van Gent ook ten goede kwam was het feit dat Heinsius algemeen bekend werd als “De Gentse Nachtegaal”. Nachtegaal die zijn laatste liedje zou fluiten op 25 Februari 1655. Hij was toen 75 jaar oud.

9 Januari 1618

Wenceslas Coebergher wordt aangesteld als Algemeen Beheerder over de Bergen van Barmhartigheid over het gehele land.

Deze Antwerpse schilder, architect, ingenieur werd geboren in 1561 en overleed in 1635. Hij had in Italië de werking van de “Bergen van Barmhartigheid” gezien en kreeg toelating van Albrecht en Isabella om in de Spaanse Nederlanden dergelijke instellingen in het leven te roepen. Hij bouwde o.m. de “Berg van Barmhartigheid” in Gent en de Augustijnenkerk in Antwerpen.

Wenceslas Coebergher 1561-1635.

Hij was ook de drooglegger van de Moeren in de streek tussen Veurne en Winnoksbergen.

9 Januari 1624

De bliksem slaat in op de toren van de St-Niklaaskerk.

9 Januari 1680

Plechtige Intrede van Mgr. Van Grobbendonck.
Zie ook Ghendtsche Tydinghen 2002 - N° 5 - p. 307

9 Januari 1786

Edict van Jozef II waarbij de Vrijmetselaarsloges beperkt worden tot deze in de provinciehoofdplaatsen.
Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2001 - N° 5 - pp. 323-324

9 Januari 1826

Jozef Van Crombrugge legt de eed af van Burgemeester van Gent.
Te dier gelegenheid wordt de Kouter voor de eerste maal met gas verlicht.

9 Januari 1829

Stichting van de “Compagnie Commerciale de l’Escaut et de la Lys” met als doel de afzetmogelijkheden van de industriële producten uit de beide Vlaanderen te vergroten en de aanvoer te Gent van grondstoffen uit den vreemde veilig te stellen.

9 Januari 1838

Geboorte van Emile Moyson.
Zie “Ghendtsche Tydinghen” 2011 - N° 1 - pp. 85-86

9 Januari 1902

Dood van Gustaaf Rolin-Jacquemyns.
Deze liberale advocaat was leerling geweest aan het Atheneum waar hij behoorde tot de groep die onder de invloed stond van Heremans.

Hij was medestichter van het “Institut de Droit International” en was jarenlang raadgever van de Koning van Siam.

Voorzitter van het “Van Crombrughe’s Genootschap”.

Van 1878 tot 1884 was hij Minister van Binnenlandse Zaken”.

Wie maakt er al eens geen fouten? Toen hij in 1878 Minister werd zette hij Frans De Potter af als hulparchivaris van de Staat wegens “onbekwaamheid”(!)

Alhoewel hij voor de afscheiding van Kerk én Staat was, was hij diep gelovig. Hij was hier geboren op 31 Januari 1835.

10 Januari 1430

Stichting van de Orde van het Gulden Vlies.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2013 - N° 2 - pp. 92-102.

10 Januari 1480

Geboorte van Margareta van Oostenrijk.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N° 2 - pp. 98-99.

10 Januari 1518

Plechtige aanstelling van Lieven Hugenois als Abt van de St-Baafsabdij.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2008 - N° 2 - pp. 113-114.

10 Januari 1839

Stichting van het Genootschap der Vlaamsche Bibliofielen.

Het kwam er op initiatief van Ph. Blommaert en C.P. Serrure.

In 1845 herdrukte dit genootschap 5 zeldzame boeken i.v.m. de geschiedenis van Vlaanderen.

De uitgave bleef beperkt tot 130 exemplaren waarvan 28 op naam van de leden.

10 Januari 1839

Stichting van het Kunst- en Toneelgenootschap “Jong en Leerzuchtig”.

Het werd gesticht in “De Vogelstruis” in de Belgradostraat. Het had zijn lokaal in “De Draecke” op de hoek van de Hoogpoort en het Schepenhuisstraatje.

(De oude metselaarsloge).

10 Januari 1849

Geboorte van Louis Cloquet.

Niet in Gent zoals sommigen zullen menen, maar in het Henegouwse plaatsje Feluy.

Na zijn humaniora gedaan te hebben in Nijvel kwam hij afgezakt naar Gent. Hij behaalde hier zijn diploma van Ingenieur in 1871. Enkele jaren later bekleedde hij deze functie bij het Departement van Bruggen en Wegen.

Maar was Cloquet ingenieur, hij was ook en vooral architect, oudheidkundige en kunstminnaar en dit niet het minst onder de invloed van Baron Jean-Baptiste Béthune.

Hij sloot zich aan bij de Gebroeders Desclee die in Doornik een uitgeverij bezaten van kunstboeken. Hij was een van de voornaamste bezielers van dit opzet.

Hij was een gewaardeerde architect-restaurateur, niet bepaald een gemakkelijk beroep dat niet alleen een grondige geschiedkundige kennis vergt, maar ook een uitgesproken kunstzin. Hij leidde de restauratiewerken van o.m. kerken in Doornik, Antoing, Baudour, Feluy, Perwez.

Toen Adolphe Pauli in 1890 op rust gesteld werd was het Louis Cloquet die hem opvolgde als titularis van de leerstoel Architectuur aan de Universiteit.

Maar Cloquet beperkte zich niet tot restaureren, hij bouwde ook en hielp mee het Gentse stadsgezicht bepalen. Men kan nooit ver lopen in Gent zonder een gebouw van hem tegen te komen. Zo het St-Pietersstation, de Polikliniek van de Bijloke, de gebouwen van de Plantentuin in de Ledeganckstraat, het Instituut Rommelaere tussen de Hospitaalstraat en de Baertsoenkaai, het gebouw van de Openbare Werken op de Predikherenlei, de St-Michielsbrug en, samen met Mortier, de Grote Post op de Korenmarkt.

In 1903 bouwde hij zijn eigen huis op de Leopold II-laan, een merkwaardig gebouw, "De Kat en de Hond" genoemd dat nu nog bestaat.

Hij was ook een van de meest gewaardeerde kunstvoordrachtgevers van ons land en publiceerde verschillende werken, waaronder zijn "Traité classique d'Architecture" in 5 delen Louis Cloquet stierf op 11 Januari 1920. Hij werd begraven op het Kerkhof van de Brugse Poort.

10 Januari 1856

Willem Rogghé opent zijn boekhandel op de Kalanderberg.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2006 - N° 1 - pp. 63-64.

10 Januari 1902

Dood van Dr. Adolphe Burggraeve.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2003 - N° 6 - p. 399.

10 Januari 1917

Dood van Buffalo Bill.

11 Januari 1803

Geboorte van Henri Moke.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2013 - N° 1 - pp. 74-75.

11 Januari 1819

Dood van Petrus Verheyen.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2004 - N° 5 - pp. 332-333.

11 Januari 1920

Dood van Louis Cloquet.

12 Januari 1519

Dood van Maximiliaan van Oostenrijk.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2005 - N° 6 - p. 391.

12 Januari 1567

De Stad bekrachtigt de ontbinding van de "Jonge St-Jorisgilde".

Het juiste stichtingsjaar is niet gekend, vermoedelijk op het einde van de 14^e eeuw. De vroegste oorkonde waarin zij vermeld wordt dateert van 10 Juli 1438.

Zij was samengesteld uit jongeren niet ouder dan 18 jaar. Ieder jaar moest de eed van de oude gilde een lid aanduiden om de jeugd te besturen.

De Deken werd gekozen door de jonge schutters zelf. De eed bestond uit 12 leden: een koning, een deken, 8 proviseerders, een baljuw en een klerk.

In 1520 telde deze gilde 524 leden, ook uit gemeenten zoals Drogen en Latem.

De leden gingen op 18 jaar over naar de oude gilde. Dit werd ook ieder jaar toegestaan aan de 3 beste schutters (mits akkoord van de eed van de oude gilde).

Hun lokaal was gelegen naast het lokaal van de Oude gilde. (Nu zo ongeveer Café “De Turk” De Jonge Gilde was uitgeleefd in 1567 wanneer zij op verzoek van de Oude Gilde ontbonden werd.

12 Januari 1699

Geboorte van David ‘t Kindt.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2004 - N° 1 - pp. 47-49.

12 Januari 1769

De Visverkopers geven een toneelvoorstelling in de St-Sebastiaensschouwburg.

Alhoewel zij minder invloedrijk waren dan de Vleeshouwers vormden zij toch een machtige en gesloten nering die als N° 2 vermeld stond op de protocolaire ranglijst.

Samen met de vleeshouwers hadden zij het voorrecht bij Blijde Intreden en andere plechtigheden de gezagdragers te mogen escorteren.

Men kon slechts visverkopers worden wanneer men afstamde van een Visverkoper die lid was van de nering. Deze nering was dus zeer gesloten en na de opstand tegen Keizer Karel waren er, op enkele uitzonderingen na, vier families die het monopolie van de visverkoop bezaten: de Cauweryckx, de Minne’s, de Van Loo’s, de De Moor’s.

In 1794 waren er op de 83 visverkopers, 74 die Van Loo heetten. Net zoals de Vleeshouwers mochten zij zich “Prinsenkinderen” noemen. Nu moet gij u over deze term niet al te veel illusies maken. Sommigen lieten wel eens uitschijnen dat zij van hogere afkomst waren maar dezen die geloof hechtten aan dat sprookje zullen wel niet talrijk geweest zijn. In die tijd was het woord “kind” synoniem van “knecht” en het betekende dat in het geval van nood en wanneer zij daar toe opgeroepen werden, zij verplicht waren de prins, de graaf of wie hier ook aan de macht was bij te staan en aldus het privilege bezaten hun leven in gevaar te mogen stellen. Dat is natuurlijk heel wat anders dan afstammen van een prins. Het vermelden waard is wel dat onze kloeke visverkopers in 1769 een toneelvoorstelling gaven in de grote St-Sebastiaensschouwburg, de voorloper van onze Opera.

“Met permissie zal op heeden Donderdag den 12 Januari 1769 door eenige liefhebbers van de vrye neiringe van de Vischverkoopers deser stad Gendt ver-

Het "Withuis". Gewezen Gildehuis van de Visverkopers.

toont worden eene nieuwe Pantomine genaemd D'onverwachte Tooveresse ofte de Fortuyn van Arlequin. Dese Pantomine in dry akten zal verciert syn met alle syne decoratien ende nieuwe Dansen onder de directie van d'Aubat de Saint Flour. Op den grooten theater van de Confrerie van den H. Sebastiaen."

Ziet gij onze huidige visverkopers al een voorstelling geven in de Opera? Zij hadden vroeger een neringhuis in de Burgstraat, maar in 1470 waren zij eigenaar geworden van een gebouw rechtover het Groot Vleeshuis. op de Groentenmarkt die toen nog de Vismarkt was. Het is dààr waar zij in 1506 hun gildehuis lieten optrekken, dat door brand geteisterd werd in 1536.

Na de verbeurdverklaring in 1540 werd wat er van overbleef verkocht voor een appel en een ei. Het kwam in particulier bezit en kreeg na heropbouw de naam van "Withuis". Dit huis is nu nog te zien op de Groentenmarkt. Het bevindt zich tussen de Vleeshuisbrug en het Schuddevisstraatje. En voor dezen die dit straatje niet zouden kennen: het is het straatje van het "Dreupelkot".

12 Januari 1843

Geboorte van Sieske de Gistmarchand.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2007 - N° 4 - pp. 244-245.

13 Januari 1522

Trouw van Maria van Hongarije met de Kroonprins Lodewijk.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2008 - N° 1 - pp. 57-59.

13 Januari 1599

Dood van François Van Wychuus.

In de St-Baafskerk is slechts één koperen epitaaf bewaard gebleven, namelijk dat van François Van Wychuus in de doopkapel.

Hij staat er op afgebeeld met zijn negen zonen in wapenuitrusting. Zijn vrouw Maria van Pollinchove met drie dochters aan de overzijde.

Hij was een bekend figuur uit de 16e eeuw. Hij stamde uit een adellijk geslacht en bracht het grootste deel van zijn leven door op de slagvelden. Hij had het o.m. aan de stok met Hembyze en Ryhove. Hij werd 2 maal gevangen genomen en gefolterd.

Hij stierf op bijna 80-jarige leeftijd, waarschijnlijk met meer littekens op het lijf dan rimpels op het voorhoofd.

Zijn zonen waren allen uit hetzelfde hout gesneden en verdedigden met evenveel moed dezelfde idealen als hun vader.

Januari 1810

De Stad Gent koopt de gebouwen van de gewezen St-Pietersabdij.

13 Januari 1811

Geboorte van Constant D'Hossche.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1999 - N° 6 - pp. 352-363.

13 Januari 1695

Dood van Isabella Stoop.

Zij sloot zich in 1669 aan bij enkele vrome juffrouwen, oude verpleegsters van het Pesthuis die in 1660 een nieuwe kloostergemeenschap hadden gesticht. Zij stelde haar huis (waarschijnlijk in de Onderstraat) open voor deze jonge gemeenschap. Dit was het begin van de Salesschool.

Van 1671 tot 1695 was zij Moeder-Overste van deze school.

13 Januari 1844

Inwijding van de nieuwe kerk van de Jezuiten op de hoek van de Houtleie en de Bestormstraat.

13 Januari 1845

De nieuwe feestzaal van "La Concorde" wordt ingehuldigd met een banket van 160 couverts.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2001 - N° 5 - pp. 324-325.

13 Januari 1863

Men begint met het uitgraven van de Verbindingsvaart.

13 Januari 1982

Dood van Geo Langie.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2006 - N° 6 - p. 386.

13 Januari 1998

Dood van Simonne Van Parijs

Deze Gentse zangeres werd geboren op 12 September 1914. Zij maakte haar debuut in 1933 in het "Geluk in 't Werk"

Hugo Collumbien

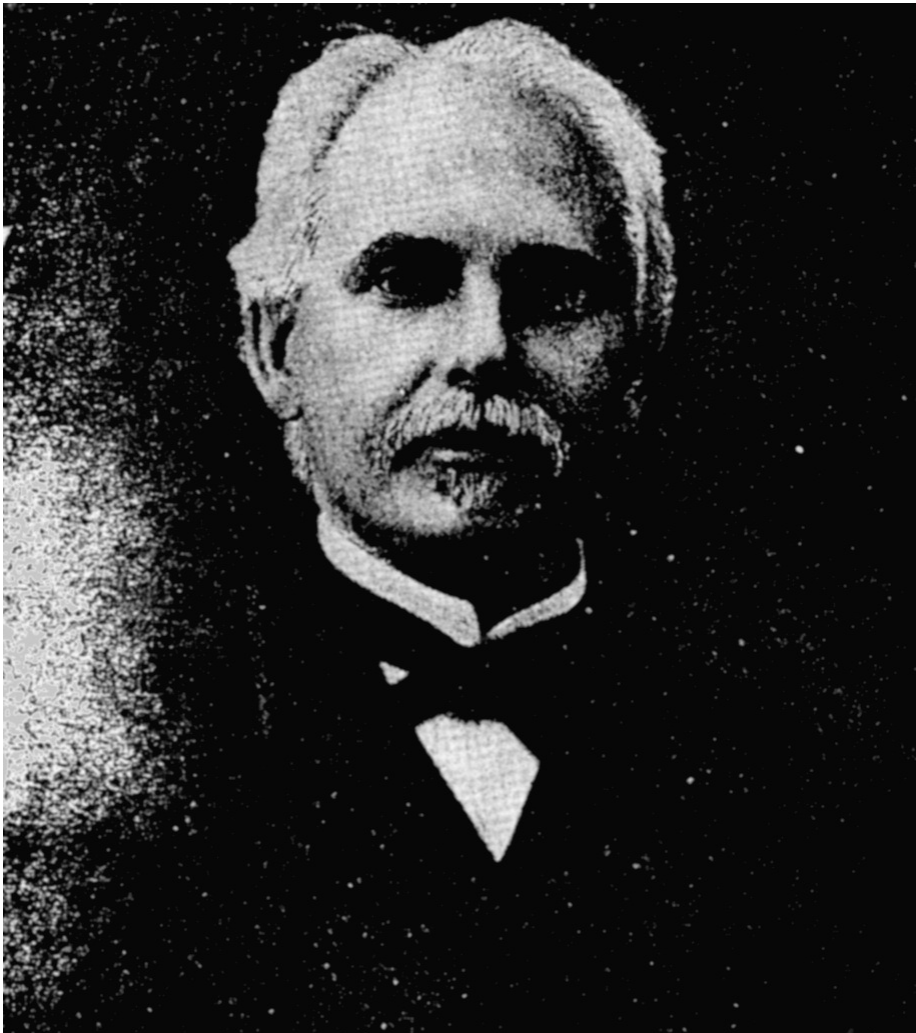

Simonne Van Parijs. 1914-1998.

**VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS.
GILLES DÉsirÉ MINNAERT (GENT 1836 – GENT 1919)**

ONDERWIJZER, INSPECTEUR, AUTEUR

Gilles Désiré Minnaert is geboren te Gent in 1836 in de Lange Boomgaardstraat. Zijn vader Pierre Judocus was katoendrukker. Hij bezocht de armen- school, de hoofdschool en kreeg lessen van de onderwijzer P. Jonglas. Nadat

hij te Lier het diploma van onderwijzer had behaald, trad hij in 1858 in het onderwijs als hulponderwijzer van de stadsschool nr. 3 te Gent. “Voor het aanschouwelijk onderricht in rekenkunde voerde hij, op eigen kosten, een telraam in zijn klas in, ten bate van het onderwijs in geschiedenis schreef hij zelf een handboekje en tekende en schilderde hij historische platen. Hij bracht, buiten het programma, tekenonderricht in de school; hij was de eerste om de leeslessen met woordverklaringen en letterkundige ontledingen naar behoren te volledigen.” (O. Van Hauwaert) In kindertuinen voerde hij de Fröbelmethoden in. Van hem kwamen de denkbeelden het schoolsparen en schoolkoloniën in te voeren. Hij voerde ook de Amerikaanse schoolbanken in met twee zitplaatsen en rugleuningen. Aan de RUG volgde hij de cursus geschiedenis van de Nederlandse letterkunde. Bij K.B. van 31 december 1861 werd aan de rijksmiddelbareschool een normaalafdeling toegevoegd (Kuiperstraat): de opleiding duurde drie jaar en het internaatstelsel werd toegepast. G.D. Minnaert werd als leraar aangesteld. In 1865 werd hij aangesteld als directeur van de school in de Onderstraat en schreef hij samen met J. Vilders. **Lees- en Schrijf-onderricht** en leesboekjes voor alle klassen van de lagere school. In 1876 werd hij benoemd tot pedagogisch directeur van de stadsscholen. Hij was de rechterhand van schepenen van onderwijs Wagener en van rechtsgeleerde Laurent. Hij huwde in 1880 in Dordechtet Marie Clémence Stompendissel. Tot hij in 1895 met pensioen ging, was hij ook leraar pedagogiek, zedenleer en Nederlandse taal- en letterkunde aan de Gentse Rijksnormalschool. Zijn Groot Nederlands Leesboek en Overzicht van de Nederlandse Letteren (1884) werd herhaaldelijk herdrukt en niet alleen in de normaalscholen en athenea van ons land, maar ook in het buitenland (Nederlands Indië) gebruikt. Hij was voorzitter van de Liberale Vlaamsche Kring, secretaris van De Taal is Gansch het Volk en bestuurslid van het Nederlandsch Tooneelverbond. In het openbaar verklaarde hij eens dat een onderwijzer onmogelijk socialist kon zijn... waarop A. Bogaerts prompt de Belgische Socialistische Onderwijzersbond stichtte. In 1897 werd hij, terwijl iedereen Paul Fredericq had verwacht, voorzitter van het Willemsfonds als opvolger van Julius Vuylsteke. Hij hield talrijke voordrachten en lezingen voor werklidengenootschappen en volksmaatschappijen, maar kon niet verhinderen dat het ledenaantal van het Willemsfonds tussen 1900 en 1914 tot een absoluut dieptepunt zakte. Hij had persoonlijke contacten met literatoren van zijn tijd, o.a. met Virginie Loveling. In 1899 leidde hij het 25^e Nederlands Congres te Gent. Op Vlaamsgezind gebied heeft hij geen potten gebroken. Tijdens W.O. I distantieerde hij zich, samen met P. Fredericq en anderen uitdrukkelijk van het activisme. G.D. Minnaert voerde talloze pedagogische vernieuwingen in en hij schreef tal van lees- en leerboekjes. Verder was hij ook literair bedrijvig: hij schreef

gedichtjes en vertellingen voor kinderen en samen met zijn broer Jozef novel-
len, o.a. **Het geheimzinnig kistje**, **Bij de avondlamp** en het toneelstuk
Siddhârta of De Ster van Indië (1899), uitgeschreven ter gelegenheid van de
opening van de nieuwe Nederlandse schouwburg te Gent, dat met de staats-
prijs voor toneelletterkunde werd bekroond.

Literatuur

Michel Steels, Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914, Gent 1978. Het
Willemsfonds van 1851 tot 1914, Gent 1993.

Ons 75-jarig Jubelfeest (Willemsfonds), Gent 1926.

175 jaar Rijksnormaalschool te Lier. Gedenkboek 1817-1992. Lier 1992. Encyclopedie van de
Vlaamse Beweging, deel II, p. 966.

Nationaal Biografisch Woordenboek, deel IX, kolom 529-534.

Daniël Van Ryssel

DE ABDIJ VAN DE GROENEN BRIEL IN GENT

Stichting door Simon de Mirabello, verering van Sint - Margareta en Sint- Fiacrius, wedervaren als victorinenklooster

In het begin van de 13^e eeuw maakte het grote gebied genaamd “den Briel” nog geen deel uit van de stad Gent (1). Het lag tussen het Gravensteen en de meersen van Wondelgem, en naast “het Broek” en een kasteel dat door grachten was omringd en eigendom was van de kastelein (burggraaf) van Gent. Dat kasteel werd in 1231 door de slotvoogd Hugo en zijn vrouw Oda verkocht (2) aan hun vriend Alexander Boudewijns Braemszoon van Gent (3), die reeds vroeger eigenaar was geworden van gronden naast het kasteel gelegen tussen Gent en Wondelgem (4). In 1242 werd aan de westzijde van dat domein in het Broek het Sint- Elisabethbegijnhof gesticht en nog later schonk Johannes, een zoon van Alexander, aan de begijnen een gracht die tussen beide eigendommen doorliep (5). Toen ook, ongeveer in die tijd, de Lieve was gegraven (oc-trooi van 20 oktober 1251), kon het kasteel enkele jaren later worden beschreven als “ ’t Goed dat men heet Sanderswalle (6) bachten ‘s Gravensteen, strec-kende toten hove van sente Lisbetten, beeden (sic) beenside der Lieven ende dander side der Lieven”. Zo had dat eigendom dat tegenwoordig bekend staat als Prinsenhof, zijn naam ontleend aan Alexander of ser (des heer, ’s heer) Sander Boudewijnszoon en zijn nakomelingen, die na hem de naam ser Sanders (Sersanders) bleven voeren (7).

Schenking van Simon de Mirabello

In 1323 was “Sanderswal” in handen van meerdere leden van de familie en werd het afgestaan (8) aan Simoen van Mirabeel of de Mirabello, ook bekend onder de naam Simoen van Halen (9). De familie van Simo(e)n de Mirabello was afkomstig uit Lombardije in Italië (10). Zij waren rijke bankiers die meerdere heerlijkheden kochten, o.a. die van Perwez en van Halen. Simon de Mirabello was rentmeester van Brabant en was ontvanger van Vlaanderen. Omstreeks 1340 in de woelige tijd van Jacob van Artevelde werd hij ruwaard van Vlaanderen of plaatsvervanger van de graaf. Zijn tweede echtgenote was Elisabeth van Lierde, een ‘onechte’ dochter van Lodewijk I van Nevers en natuurlijke zuster van de Graaf van Vlaanderen, Lodewijk II van Nevers (11).

In 1341 lieten Simon de Mirabello en zijn echtgenote aan de graaf weten dat zij het voornemen hadden om, bij de dood van één van beiden, hun woning tot een vrouwenklooster in te richten en dat zij aan dat klooster een grote dotatie wilden doen, met name het Hof ter Walle, vele hectaren grond, grote sommen geld, eigendommen in Wondelgem en opbrengsten van bezittingen in onder meer Erembodegem. De langstlevende zou op een deel van Sersanderswal blijven wonen en blijven genieten van de inkomsten van dat deel. De graaf van Vlaanderen gaf zijn toestemming en gaf bevel de nodige voorbereidingen daartoe te treffen (12). De baljuw van Gent (13), de baljuw van Aalst (14) en de proost van Sint Pharaïlde (15) werden daartoe ingeschakeld. Door een bul van 4 juli 1343 bekrachtigde paus Clemens VI de stichting in het Hof ter Walle van een vrouwenklooster, een kerk, een kerkhof, een refter, enz. De religieuzen zouden onder de regel van de H. Augustinus staan (16).

De graaf steekt er een stokje voor

Simon de Mirabello en zijn echtgenote lieten op 15 januari 1346 bij testament, in aanwezigheid van een notaris en van getuigen, hun voornemen bekrachtigen (17).

Net op tijd, want op 9 mei 1346 (enkele maanden na de moord op Jacob van Artevelde) werd Simon de Mirabello vermoord. Hij werd begraven in de kerk van Sint - Pharaïlde (Sint – Veerle). Onmiddellijk na zijn dood begonnen de uitvoerders van het testament goederen aan te kopen ten behoeve van het nieuwe klooster. Er werden renten bezet op het goed “Malperteus” te Destelbergen (18) en er werd een kapel gebouwd en een plaats aangewezen voor een kerkhof. De kapel werd in 1349 ingewijd door bisschop David de Janua.

Er doken echter weldra moeilijkheden op. Enkele erfgenamen trachtten zich in het bezit te stellen van goederen van Simon de Mirabello en de uitvoering van het testament te beletten. Ze schakelden daarbij de wereldlijke macht in. In een document van 18 december 1346 (19) lezen we hoe, ten gevolge van de klacht van de uitvoerders van het testament, de officiaal (kerkelijke rechter) van Doornik bevel geeft aan al de priesters en kapelannen dat ze de erfgenamen of diegenen die er zich voor uitgeven moeten verwittigen dat zij zonder uitstel hun tegenstand moeten staken en het gebruik van de goederen aan de klagers moeten overlaten op straffe van kerkban. Ook de weduwe van Simon de Mirabello lag dwars. Geschillen tussen haar en de uitvoerders van het testament werden pas definitief gevonnist en vereffend in 1350 en in 1351 (20).

Een grotere bedreiging voor het bestaan van het klooster waren de eisen van de nieuwe (in 1346) en jonge (16 jaar) Graaf van Vlaanderen, Lodewijk van

Male. Hij legde beslag op de door Simon de Mirabello nagelaten goederen omdat, naar hij beweerde, Simon geen rekenschap had gegeven van zijn handelingen als ruwaard van Vlaanderen. Een overeenkomst dienaangaande werd gesloten met de erfgenamen van de Mirabello in een akte van 25 september 1349 (21). In 1349 bevestigt de graaf de vorige akte en verklaart bovendien dat hij het eigendom “Hof ter Walle” voor zich en zijn erfgenamen behoudt: “... sauve ce que nostre entente est que la maisons de le Walle estans a Gand, qui fu a messire Symon dessus dit, a tout le poupris des murs et appartenans dycelle dedens les dis murs, a la quelle nous avons desia mis nostre main, demorera a tous jours mais à nous et nos hoirs, ...” (22). Vier dagen later stelde hij Johannes Tenke aan als bewaker van het Hof ter Walle (23).

Intussen was de graaf nog niet in het wettige bezit van “Sanderswal” dat volgens het testament van Simon de Mirabello moest ingericht worden tot vrouwenklooster, met dit voorbehoud dat Elisabeth, de weduwe van Simon, haar leven lang daarvan de helft zou blijven genieten. Deze Elisabeth, tante van Lodewijk van Male en intussen hertrouwd met Arnold Van Heurle, heer van Rummen, sloot met de graaf in 1353 (brieven van 6 en 8 mei) een overeenkomst: zij ziet af van haar rechten op het Hof ter Walle (24). De reden waarom Lodewijk van Male zo gebrand was op dat kasteel was waarschijnlijk de volgende: Lodewijk, die vroeger in Frankrijk had geleefd, vond het Gravensteen somber en onbewoonbaar en gaf de voorkeur aan een verblijf in een slot dat aangenaam was ingericht en veiliger was. Het Hof ter Walle, met zijn grachten en muren, voldeed aan beide eisen.

Er moest natuurlijk nog een oplossing gezocht worden voor het op te richten klooster op de helft van het domein “Sanderswal”. Tot in de maand september van 1356 spanden de uitvoerders van het testament van Simon de Mirabello zich in om met het geld dat hij hun had nagelaten, gronden en renten op te kopen om het domein te vergroten ten voordele van het op te richten klooster. In zijn bul van 6 april 1362 (25) stemt paus Innocentius VI toe met de overdracht van de woning van Simon de Mirabello aan Lodewijk van Male. Waarom? In deze bul erkent de paus dat, niettegenstaande 16 jaar voordien in die woning “een klooster was gesticht” met kapel en kerkhof, er daartegen veel beletsels waren: de aanspraken van de graaf op het goed, gebrek aan geld, het feit dat de weduwe van Simon niet alleen haar leven lang mocht genieten van het mooiste deel van de woning, maar ook van de helft van de opbrengst van de goederen bestemd voor de stichting en zo de stichting waarschijnlijk toch niet tot stand zou komen.

Hij belast in deze bul dan ook de bisschop van Doornik en de abten van Sint Pieters en Sint Baafs de woning aan de graaf te doen afstaan, na het vervullen van enkele voorwaarden: de stichting van een college van kanunniken in de

Sint Michielskerk, het ten eeuwigen dage onderhouden van een kapelaan en een klerk in de al opgerichte kapel, een grote geldelijke vergoeding en het bouwen van een klooster op een andere plaats. In die pauselijke bul wordt tevens gezegd dat de graaf het Hof ter Walle verlangde te bezitten omdat dat hem zeer nuttig kon zijn en omdat het meer geschikt was om te dienen als versterkt kasteel dan als klooster.

Paus Innocentius VI stierf nog voor de uitvoering van zijn bevel en zijn opvolger Urbanus V bevestigde in brieven van 29 augustus 1363 (26) de te nemen maatregelen en gelastte de bisschop van Doornik (Philippus d'Artois), de abt van Sint Pieters (Johannes Pitthem) en de abt van Sint Baafs (Johannes Defayta) deze uit te voeren. Elisabeth, de weduwe van Simon, haar echtgenoot en andere belanghebbenden werden op 9 december 1363 voor de eerste maal gedagvaard en voor de tweede maal op 4 februari 1364 om te verschijnen in de Sint Janskerk om het onderzoek i.v.m. hun verplichtingen (testament) te aanhoren, maar ze daagden niet op (27).

Daarop verzocht de graaf de abten (de bisschop van Doornik was verhinderd of mocht zich met de zaak bezig houden) te willen overgaan tot de verdere uitvoering van de pauselijke bevelen, maar eerst in 1368 voldeed de graaf aan de hem opgelegde voorwaarden. Nadat aan alle voorwaarden was voldaan, wezen de abten aan de graaf en aan zijn opvolgers ten eeuwigen dage toe "t hof ende 't huus ten Walle met al datter toebehoort, begrepen binnen meure ende metten meerschen gaande toter Lieve, dat wilen her Symoen van Hale ende vrouwe Lizebette, syn wyf, ordineerden eene abdie te zine van beslotenen vrouwen" (28).

Victorinenklooster verheven tot abdij Sint-Margareta ter Groene Briel (1372)

De graaf kwam dus in het bezit van het ganse domein. Ingevolge de aan de graaf gestelde voorwaarden moest nu een plaats gevonden worden die de oorspronkelijke stichting van Simon de Mirabello moest vervangen. Reeds in 1359 hadden de (voortuitziende) abten van Sint Pieters en Sint Baafs met toestemming van de graaf een eigendom gekocht, gekend onder de naam "Briele". Marie van den Briele, vrouw van Everdey de Jonghe en dochter van Simoen van den Briele, had dit goed verkocht aan Philip Vilain (29), heer van Sint Jan-ten-Steene. Deze bezat het nog in 1359, toen het aangekocht werd door de abten. Er werd besloten aan dat bestaand eigendom een religieuze bestemming te geven. In een brief van 17 augustus 1369 deed Hughe van Melun, heer van Antoing, kastelein van Gent, afstand van al zijn rechten op "den stede ten Briele", door Johannes Vilain in twee lenen gehouden (30). In

een brief van 29 augustus 1369 gaf de graaf bevel om op het eigendom een klooster te stichten volgens de wil van Simon de Mirabello (31).

Het goed was gelegen aan de noordkant van de plaats die in Gent bekend stond als de Groenen Briel. Philippus, de bisschop van Doornik, belastte de abten van Sint Pieters en Sint Baafs met de inrichting van het klooster (32). De abten zorgden ervoor dat het goed voortaan vrij van alle lasten zou zijn. In de Latijnse teksten wordt het gestichte klooster “Novum claustrum” genoemd: het nieuwe klooster. Er werd een kapel (50 voet in de lengte en 16 in de breedte, het zij 15 x 4,8 m.) gebouwd ter ere van God, de Moeder Gods en van alle heiligen, inzonderheid ter ere van de Heilige Margareta, maagd en martelares. Vandaar de derde naam van het klooster: “het klooster van Sint Margriet”. Herinneringen daaraan vinden we nu nog in de naam Sint Margrietstraat, tussen de Geldmunt en het plein waar thans het Sint Lucasziekenhuis gevestigd is, in de Gentse volksmond voordien “den Briel” genoemd.

De abten van Sint Pieters en Sint Baafs benoemden als eerste kloosteroverste Beatrix Vlaminckx, van het klooster van Blijenberg te Mechelen (33). Zij nam de regel van de Heilige Augustinus aan en plaatste haar kloostergemeenschap onder de bescherming en de naam van de Heilige Victor. Vandaar de vierde naam van het klooster: “het klooster van de Victorinen”.

Op 8 oktober 1372 meldden de abten van Sint Pieters en van Sint Baafs aan de bisschop van Doornik dat zij ingevolge de apostolische brieven alle schikkingen genomen hadden i.v.m. het nieuwe klooster (34). Zij verwachtten de bekrachtiging daarvan door de bisschop van Doornik en de bisschoppelijke inwijding. Op 1 december 1372, dus 26 jaar na de dood van Simon de Mirabello, gaf de bisschop van Doornik zijn algehele bekrachtiging en hij verhief de priorij tot abdij, omdat het aantal religieuzen (dertien, onder wie de kloosteroverste) volledig was en de inkomsten ervan ook voor de toekomst verzekerd waren. In het vervolg zou de nieuwe abdis gekozen worden door de religieuzen, met voorbehouden rechten voor de bisschop (35). In een verordening van 2 december 1376 vernietigde de bisschop de brieven waarbij de abten belast waren geweest met de op- en inrichting van het klooster (36).

Later wedervaren

Aan de latere geschiedenis besteden we hier slechts enkel woorden. De abdij had erg te lijden onder de gebeurtenissen in de woelige 16e eeuw. In 1580 werd o.a. een Calvinistische school in de abdij gesticht om aan arme kinderen onderwijs te geven (37). De religieuzen moesten hun klooster verlaten en de kerk werd gesloopt. Na hun terugkeer legden de aartshertogen Albrecht en

Isabella de eerste steen voor een nieuwe kerk, die op 17 juni 1616 werd ingewijd door H.F. van der Burch, aartsbisschop van Cambrai en tot in 1615 bisschop van Gent. De abdij bloeide weer op en werd vergroot. Tijdens de Franse Revolutie moest het klooster verdwijnen (wet van 15 fructidor van het 4e jaar van de Republiek: 1 september 1796). De abdij werd gesloten en de gebouwen werden als nationale goederen verkocht. Kort daarna werd er een katoenfabriek in opgericht, die door brand in 1875 werd vernield.

Heiligenverering in de abdij

Vele heiligen werden in de abdij van de Groenen Briel vereerd, maar in het bijzonder de H. Margareta (Margriet) en de H. Fiacrius (in het oud-Vlaams: Friael). De H. Margareta, maagd en martelares, leefde in de 3e eeuw in Antiochië, meer bepaald in Pisidië, een streek in het zuiden van het huidige Turkije. Pisidië behoorde toen tot het Romeinse Rijk. Haar vader was priester van de Romeinse oppergod Jupiter. Toen zij zich bekeerde tot het Christendom, werd ze door haar vader verstoten. Ze trok zich terug op het platteland en stelde zich ten dienste van haar oude voedster. Olybrius, de Romeinse gezagvoerder in dat gebied, ontmoette haar, werd op haar verliefd en deed haar een huwelijksaanzoek maar vroeg daarbij dat zij haar christelijk geloof zou afzweren. Ze weigerde. Daarop nam men haar gevangen en moest ze de vreselijkste folteringën ondergaan. Teruggekeerd in haar gevangenis zag ze volgens haar biografen de duivel in de gedaante van een slang die haar naderde om haar te verslinden. Ze kon de duivel doen wegvlugten door een kruisteken te maken. 's Anderendaags werd ze opnieuw gemarteld en uiteindelijk onthoofd. De H. Margareta is de patrones van de voedsters, verpleegsters, vroedvrouwen en nierpatiënten. Haar feestdag valt op 20 juli. Ze werd in het klooster van de zusters Victorinen speciaal aanroepen door de huismoe- ders en kraamvrouwen (38).

De H. Fiacrius, geboren in Ierland of in Schotland, was het voorwerp van een grote verering in de abdij van de Groenen Briel (39). Over hem bestaat er een boek dat in Gent werd gedrukt in 1661 en wordt bewaard in de Gentse universiteitsbibliotheek. In het boek staat een tekening waarop we het volgende zien: links in de hemel een engel die een kroon bij zich heeft, en rechts heeft een engel een scepter bij zich. Een beetje lager zien we de heilige, gekleed als monnik, die met zijn rechterhand op een spade steunt en in zijn linkerhand een opengeslagen boek vasthoudt. Zijn linkervoet steunt op een kroon die op een scepter ligt. Op de achtergrond zien we gebouwen en de tuin van een klooster waar zich mensen ophouden.

De kroon aan de voeten van de H. Fiacrius is volgens de schrijver van het boek

een verwijzing naar de weigering van Fiacrius, die de zoon van koning Eugenius IV van Schotland was, om de troon te bestijgen na de dood van zijn oudste broer. Niettegenstaande veel pogingen van familieleden en bekenden die hem een leven aan God gewijd afraadden, verliet hij zijn geboorteland en werd te Meaux (in Frankrijk, ten oosten van Parijs) kluizenaar in een bos dat hij van de plaatselijke bisschop, de H. Faron, had toegewezen gekregen. Op de plaats waar hij stierf, Breuil, werd later een stad en een klooster gesticht. De spade verwijst naar een mirakel: het bos waarin Fiacrius verbleef, veranderde in een bloementuin toen hij de grond met zijn spade aanraakte. Fiacrius werd beroemd voor de genezingen die hij tijdens zijn leven bewerkstelligde en waarvoor na zijn dood zijn relikwieën zorgden. Zijn relikwieën, die over verscheidene plaatsen verspreid zijn, waren overal het voorwerp van een grote verering. Ontelbare pelgrims bezochten jaarlijks de plaats waar hij geleefd had. Hij is de patroon van de tuiniers, bloemenverkopers, pottenbakkers, tingueters, notarissen, zegelbranders en taxichauffeurs. Hij werd/wordt aangeroepen tegen huidziekten, syfilis, geslachtsziekten en bij echtelijke onvruchtbaarheid. Zijn feestdag is op 30 augustus. Vóór de Franse Revolutie was Fiacrius de populairste heilige in Frankrijk. Veel steden en gemeenten hebben een “Place Sint Fiacre” of een “Rue Sint Fiacre” (Parijs bvb.). Dichter bij ons is er in Dison bij Verviers een H. Fiacriuskerk en in Breda is er een straat naar hem genoemd (41). De abdij van de Groenen Briel te Gent bezat relikwieën van de H. Fiacrius en trok zo veel bedevaarders aan. Zie in dat verband het artikel in G.T., 33e jaargang nr.4, p. 262-264: “Devotie tot Sint-Fiacre in de abdij Groenen Briel te Gent”.

Naschrift

Ik was reeds jarenlang in het bezit van twee heiligenmedailles (één in lood en één in een legering van lood en tin) die allebei dezelfde afbeelding en grootte hebben. Aan de ene kant staat als tekst: S.(anctus) FIACRIUS en aan de andere kant: S.(ancta) MARGARETA samen met de afbeelding van de twee heiligen.

Na lang zoeken kwam ik tot de vaststelling dat deze medailles te maken hadden met de abdij van de Groenen Briel te Gent. Dit werd bevestigd door een artikel van Willem L. Braekman in Ghentsche Tydinghen (nr.4 van de 33ste jaargang, 1984): ‘Devotie tot Sint-Fiacre in de abdij Groenenbriel te Gent’. Nadien vond ik in de “Revue belge de Numismatique” van 1908, p. 174-183, een artikel van Ch. Gilleman die mijn eerdere vaststelling bevestigde.

Rekening houdend met de verering van de H. Margareta en de H. Fiacrius in de abdij van de Groenen Briel, kan ik samen met Ch. Gilleman besluiten dat

de twee kleine medailles (zie afb.) aan die abdij kunnen toegeschreven worden. De ene medaille is vervaardigd uit lood, de andere uit een legering van lood en tin. Ze dateren van vóór 1796. In ieder succesvol bedevaartsoord werden massaal souvenirs verkocht, vooral met afbeeldingen van de plaatselijke heilige(n) erop. Zo zullen ook de hier beschreven medailles tot de souvenirwinkel van de abdij van de Groenen Briel behoord hebben (41).

Bij mijn opzoekingswerk kon ik beschikken over het boek “Het klooster ten Walle en de abdij van den Groenen Briel, met een inleiding en de tekst van stukken en oorkonden verzameld door Victor Van der Haeghen, archivaris der Stad Gent en uitgegeven door de “Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen” (Gent, 1888; reeks 7; raadpleegbaar op het internet; zoeken op van der Haeghen en Groenebriel). In totaal 239 documenten zijn daarin opgenomen in het Latijn, in het middeleeuws Frans of in het middeleeuws Nederlands/Vlaams, ofwel volledig ofwel uittreksels ofwel de korte inhoud ervan. De hier niet aangehaalde geschriften bevatten inlichtingen over aankopen, toekennen van renten, verkoop en aankoop van goederen, toelating aan de religieuzen om hun familie te bezoeken, vonnissen, giften, enz. Op p. 311-320 wordt de bewaarplaats van de documenten aangegeven. Het grootste deel berust in het stedelijk archief van Gent. Andere stukken worden bewaard in het archief van het bisdom Gent. Het Rijksarchief afd. Gent bezit veel handschriften die in de abdij gevonden werden bij de afschaffing in 1796. Enkele charters bevinden zich in Rijsel en in Brussel.

P. 321-331 bevatten een beschrijving van de zegels die aan de documenten zijn vastgehecht. In een andere bijlage (p. 283-310) is de tekst opgenomen met lotgevallen van het klooster en van de abdissen. Het verhaal, door een kloosterlinge in een gebrekkig taaltje geschreven, maakt melding van verscheidene feiten en geschiedenissen die in onze stad voorvielen, onder andere de vlucht van de kloosterlingen in de 16e eeuw en een bezoek van de aarts-hertogen Albrecht en Isabella in 1624. De tekst bevat vele lijsten die waarschijnlijk werden opgesteld aan de hand van de aantekeningen in het Kalendarium van de abdij.

Tot op heden is in dit tijdschrift nog geen enkel artikel over de abdij van de Groenen Briel verschenen en ook elders is er weinig te vinden over dit onderwerp. Daarom wilde ik hierbij graag dit hiaat opvullen. De beschrijving van de aanleiding tot het oprichten van de abdij, haar stichting, haar groei, enz. steunt helemaal op de documenten en oorkonden die in het boek van Van der Haeghen zijn bijeengebracht (42).

Beschrijving van de medailles

(Met draagoog: 3,5 cm lang; zonder draagoog: 3 cm lang; 2,2 cm breed). Aan de ene kant staat de H. Fiacrius afgebeeld (vooraanzicht). Hij is gekleed als monnik; zijn hoofd in een aureool, een opengeslagen boek in zijn linkerhand en met zijn rechterhand steunt hij op een spade. Links van hem langs de rand (stijgend): S . en rechts van hem langs de rand (dalend): FIACRIUS = Sanctus Fiacrius

Aan de andere kant staat de H. Margareta afgebeeld (vooraanzicht). Haar hoofd in een aureool; ze houdt een kruis vast in haar linkerhand en haar voeten staan op een slang. Links van haar langs de rand (stijgend): S.MARGA en rechts van haar langs de rand (dalend): RETA = SANCTA MARGARETA.

Willy Rouquart

Noten

- (1) Oorspronkelijk bos of meers. In Gent waren er drie brielen (Groene Briel, Houtbriel en Torfbriel – nu Sluizeken) die allen een plein in een vroegere meers vormden (Gysseling, M., *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, Antwerpen, 1954, p. 41).
- (2) Van der Haeghen, V. (hierna V.V.D.H.), p. 4-5, document van juni 1231.
- (3) In het Latijn: Alexander, filius Balduini, filii Abrahe de Gandavo.
- (4) V.V.D.H., p. 2, document van februari 1231.
- (5) Bethune, J., *Cartulaire du béguinage de Sainte-Elisabeth*, p. 1 en 31. (6) Wal = omwald kasteel.
- (7) Nog tot kort geleden werden o.a. in Gent mensen die “Alexander” heetten, in de volksmond meestal kortweg “Sander” genoemd.
- (8) V.V.D.H., p. 12 t./m. 21: documenten van 16 april 1323, 26 april 1323, 30 april 1323, 13 mei 1323 en 12 juli 1323.
- (9) “Simon de Mirabellostraat” en “Sanderswal” in de Prinsenhofwijk.
- (10) N. De Pauw heeft de belangrijkste feiten i.v.m. de familie en haar afstammelingen in de 14e eeuw beschreven in zijn werk over de Arteveldes (*Cartulaire historique et généalogique des Artevelde*, Brussel, 1920) en in “*Biographie nationale*”. Ruwaard is ontleend aan het oudfranse *reguart*, van *regarder* en van *garder*, uit een Germaans woord gevormd. Vergelijk met het Hoogduitse warten en het Engelse *to ward* en warden.
- (11) Perwez, Perwijs, een gemeente in Waals Brabant; Halen bij Diest in het Hageland.
- (12) V.V.D.H., p. 34, document van 10 maart 1341.
- (13) V.V.D.H., p. 38, document van 13 maart 1341.
- (14) V.V.D.H., p. 39, document van 13 maart 1341.
- (15) V.V.D.H., p. 40, document van 31 mei 1341.
- (16) V.V.D.H., p. 59, bul van 4 juli 1343.
- (17) V.V.D.H., p. 59, document van 15 januari 1346.
- (18) Deze naamplaats komt voor in het boek “Van den vos Reynaerde”.
- (19) V.V.D.H., p. 71, document van 18 december 1346.
- (20) Er werden in totaal drie vonnissen uitgesproken, V.V.D.H., p. 96 t./m. 105.
- (21) V.V.D.H., p. 83., document van 25 september 1349.
- (22) V.V.D.H., p. 85, document van 27 september 1349.
- (23) V.V.D.H., p. 86, document van 1 oktober 1349.
- (24) V.V.D.H., p. 107, document van 6 mei 1353; p. 109, document van 8 mei 135.
- (25) V.V.D.H., p. 117.
- (26) V.V.D.H., p. 122.
- (27) V.V.D.H., p. 122-123.
- (28) V.V.D.H., p. 127, document van 12 december 1368.
- (29) De naam “Vilain” komt in de verdere Gentse geschiedenis nog vaak voor.
- (30) V.V.D.H., p. 131.
- (31) V.V.D.H., p. 131.
- (32) V.V.D.H., p. 135, document van 6 juni 1370.
- (33) V.V.D.H., p. 135, document van 18 oktober 1370.
- (34) V.V.D.H., p. 139.
- (35) V.V.D.H., p. 143, document van 1 december 1372.
- (36) V.V.D.H., p. 153.
- (37) Zie over de calvinistische Latijnse school die in de abdij werd gesticht en de kroniekschrijvers die daarvan gewag maakten, de verhandeling van Prof. Paul Fredericq: “L’enseignement public des Calvinistes à Gand 1578-1584” ([Travaux du cours pratique](#)

- d'*histoire nationale*, I, p. 51). (38) Sanderus zegt: puerperis difficultatem patientibus: diegenen die moeilijkheden hebben tijdens het ter wereld brengen van kinderen.
- (39) In de tekst van de kloosterlinge (zie hoger, V.V.D.H., p. 283-310) is er over de H. Fiacrus voor het eerst sprake onder de 24e abdis (1758).
- (40) *Het wonderlyck ende miraculeus leven vanden glorieusen belyder den H. Fiacrus, in 't Vlaems gheseyt den H. Friael*, den welcken van over langhen tijt ende veel jaeren is besocht gheweest inde vermaerde abdye ende clooster van Groenen-Briele tot Ghent, alwaer verscheyden geapprobeerde Reliquien vanden selven H. sijn rustende, wiens solemnelen feestdagh is comende den 30. Augusti. - Getrocken uyt de Legende der Heyligen van Heribertus Rosweyodus, Zacharias Lippeloo, ende een Frans boeck geapprobeert van F. Loevinus Meytius, doctor inde H. Godtheyt tot Loven in 't jaer 1598. Ghent, Maximiliaen Graet, 1661. Met dedicatie: Aen de seer eerweerdighe ende deuchtrycke vrouwe Mwe. Anne Marie van Hamme, abdisse van het wyt-vermaert ende in alle deughden uyt-schynende clooster van Groenen Briele, binnen Ghent, get. door den sxchrijver: Jacobus Hulencq, priester. Approbatie, f° 80, gedagtekend: Ghent den 3 november 1660, get. Nic. Breydel. Hierbij gebonden: 1°, Litanie ter eere vanden H. Fiacre, 2°, Eenige geschreven aantekeningen betreffende den Groenen Briele, door E. Callion.
- (41) In 1908 bevond er zich nog een exemplaar in het Archeologisch Museum te Gent. Wetende hoe met munten en medailles in musea overal ter wereld wordt omgesprongen, durf ik betwijfelen of er nog zo'n exemplaar in een Gents museum te vinden is.
- (42) Beknopte beschrijvingen bij Heins, M. *Gand, sa vie et ses institutions*, Gent, 1921-1923, p. 39-40. Over de Mirabelle en het wedervaren van zijn schenking: Laleman, M.C. (red.), *Het prinselijk hof ten Walle Gent*, Gent, 2000, p. 19-21; Charles, L., Everaert, G., Laleman, M.C., Liegois, D., *De Berg van Barmhartigheid in Gent*, Gent, 2003, p. 18-21.

DE PROCESSIE

Vóór W.O. I en II gingen er jaarlijks twee belangrijke processies uit in onze stad. De eerste, de Grote Processie, op Sacramentszondag (kort na Sinksen), de tweede op Onze Lieve Vrouw Hemelvaart (15 augustus). De eerste hield stand tot enkele jaren na W.O. II. De tweede verdween al tijdens het interbellum. Dat was een gevolg van de vacantie. De ouders trokken uit de stad met de kinderen, die daarmee niet meer beschikbaar waren om de menigvuldige processiegroepen te bevolken.

De Grote Processie

De grote processie was zeer indrukwekkend. Ze werd geopend door de gendarmerie te paard, gevolgd (tussen de twee oorlogen) door de harmonie van het garnizoen, die zeer goed de trage processiemarsen speelde. Na W.O. II werden deze merendeels professionele muzikanten vervangen door een van de plaatselijke harmonieën die ook verder in de processie verspreid speelden. Eén daarvan was het “muziek van de tjeefkes” wiens lijfstuk het Halleluja van Händel was, weliswaar op hun manier gespeeld: twee keer te traag. De mensen spraken niet meer van het Halleluja van Händel, maar van ‘t Halleluja “van de tjeefkes”. Na de muziek volgde het défilé van de jongensscholen, paternoster in de hand: Sint-Lievens, Sint-Joris, Sint-Amandus, Sinte-Barbara, Sint-Jean Baptiste de la Salle (lagere en middelbare school in de Holstraat), daarna de oud-leerlingen van die scholen en de Derde Ordelingen van Sint-Franciscus en van de Karmel. Vervolgens de parochies van de stad met hun misdienaars, elk met hun baljuw, in fluwelen mantel en met staf versierd met een beeldje van de patroonheilige. Enkel bij de Sinte-Annaparochie was dat niet het geval: daar prijkte op de staf een zilveren beeldje van de Heilige Catharina. Immers, vooraleer de parochie Sint-Anna werd opgericht, trokken de gelovigen van de wijk naar de Sinte-Catharinakapel, destijds in de Lange Violettestraat, ongeveer rechtover de Sint - Annastraat. Er bestond trouwens een speciale devotie voor die heilige in de Sint-Annakerk. Er werd met haar relikwie gezegend tegen “katrienewielen” (huidschimmel).

Na de parochies kwamen de mannelijke kloosterorden: augustijnen, dominicanen, franciscanen, karmelieten, jezuieten en de zingende seminaristen. Daarna de parochiepastoors, de kanunniken en Monseigneur de bisschop met de monstrans, begeleid door notabelen met processielantaarns. Vóór W.O. II werden ze geëscorteerd door militairen. Een groep congreganisten of leden

De acolieten tijdens de “kleine” processie van 1945 (DSMG).

Het rustaltaar van de “kleine” processie (vermoedelijk interbellum, fotoverzameling DSMG documentatiecentrum Sint-Amandsberg). Dat dit de “kleine” processie was is herkenbaar aan het feit dat er meisjes aan deelnamen.

Prosper De Smet, kerkbaljuw van de Sint-Annaparochie, grootvader van de auteur met zijn Sint- Catharinastaf, waarmee hij mensen die kwamen “dienen” tegen katrienewielen, mocht zegenen als het voor de pastoor te veel werd (foto kort na W.O. I; DSMG, schenking M.J. De (Smet).

van het Legioen van Maria, met juffrouw Alice Cnudde aan het hoofd, sloot de stoet af.

Zou ze uitgaan of niet? In ons onbestendig klimaat was dat soms twijfelachtig. Dan kreeg iemand van de school of parochie de opdracht te gaan kijken of de vlag uitstak op de Sint-Baafstoren. Zo niet, dan was het een jaar zonder processie. Zo ja, dan werd alles gereed gemaakt. Nadat de groepen opgesteld waren, trok de processie statig langs de Hoogpoort, Korenmarkt en Veldstraat naar de Kouter, waar een rustaltaar stond opgesteld en waar Monseigneur de zegen gaf met de monstrans. Dan werd de terugweg aangevat langs de Vogelmarkt, Koestraat en Lange Kruisstraat tot aan de kathedraal waar nogmaals een zegen werd gegeven.

De Halfoogst Processie

De “kleine” processie op 15 augustus bestond uit een reeks parochiale groepen die, ofwel een tafereel uit het leven van hun patroon of patrones uitbeelden, ofwel een of andere episode uit het Nieuw Testament. Sint-Jacobs, bv., beeldde het lijden van O. L. Heer uit: nagels, doornenkroon, enz. Het doek van Veronica werd gedragen door een bejaarde “stoeltjeszetter”. Haar hoofd was een beetje scheef gegroeid, en dat kwam, zo werd gezegd, door zoveel jaren het doek te dragen! De menigvuldige “engeltjes” en strooistertjes van papiersnipperkes vonden dat een heel lastige processie, vooral als het erg warm was. Dat was ook het gevoel van de vele dragers van beelden van O. L. Vrouw en de heiligen. Het beeld van O. L. Vrouw ter Rive (Sint - Pieters) werd gedragen door haar confrerieleden, in blauwe fluwelen mantel en met baret. De beelden werden getorst door twee dragers en twee “aflossers”, plus nog een man met een schraag om (het beeld neer te zetten als de processie stil stond. En dat gebeurde nogal vaak.

Op een goeie keer - het was nog vóór W.O. I - stond de processie weeral stil in een drukkende hitte. Dicht bij het Gravensteen was er een cafeetje waarin de dragers van een bepaald beeld zich spoedden om vlug, vlug een pint te drinken. Toen ze na een poosje terug buiten kwamen, zagen ze tot hun ontsteltenis dat het beeld daar eenzaam stond midden op straat. De processie had zich gesplitst en was langsheen het beeld verder getrokken. De dragers laadden het heiligenbeeld op hun schouders en al lopend gingen ze de stoet achterna tot ze hun plaats in de groep terug vonden ergens in de Lange Steenstraat, vanwaar ze devoot verder stapten tot bij het rustaltaar.

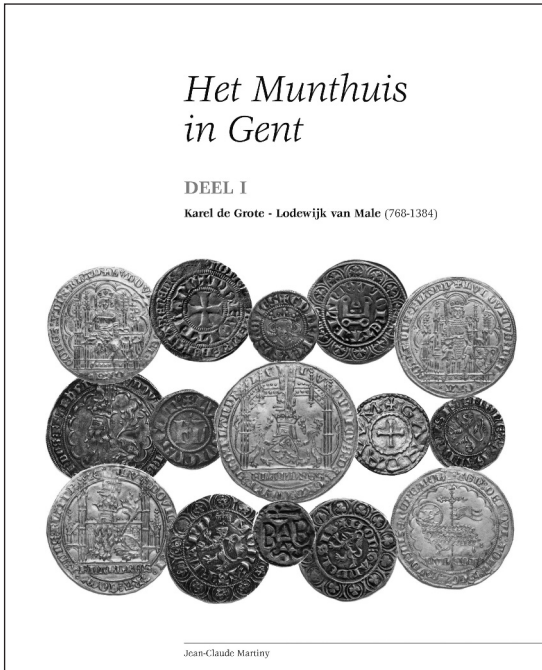
Na afloop kregen de kinderen die aan de processie deelnamen een tipzakje met suikerbonen en de dragers ... die kregen “drinkgeld”.

Marie-Jeanne De Smet.

Op Halfogst hielden de twee begijnhoven hun eigen processie. Hier een beeld van de zegening in het begijnhof aan de Lange Violettestraat (Digitale collectie Adrien Brysse).

BIBLIOGRAFIE

De Uitgeverij Snoeck meldt ons de nakende verschijning van **“Het Munthuis in Gent”**, een impressionant en exhaustief naslagwerk in 3 boekdelen.

Het 1^e boekdeel eindigt met het overlijden van Lodewijk van Male (1384) - 24 x 29,7 cm. 448 pagina's - Prijs: 50 € - Verschijningsdatum: eind maart 2014.

Het 2^e boekdeel behelst de Bourgondische hertogen Filips de Stoute, Jan zonder Vrees, en tot 1433 Filips De Goede - 24 x 29,7 cm. - 576 pagina's - Prijs: 60 € - Verschijningsdatum: eind maart

2014.

Het 3^e boekdeel handelt over de uniforme muntslag van Filips de Goede, de revolte tegen Maximiliaan van Oostenrijk (1482-1488) en de Calvinistische stadsrepubliek Gent 1581-1584) - 24 x 29,7 cm. - 640 pagina's - Prijs: 60 € - Verschijningsdatum: eind september 2014.

Prijs van de 3 delen samen: 150 €

De prijzen zijn inclusief BTW - Exclusief verzendingskosten.

Afsluitdatum: 28 februari 2014.

Geïnteresseerden kunnen hun bestelling doorsturen aan Uitgeverij Snoeck - Molenstraat 152, 8501 Kortrijk.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de heer **Peter Van Keymeulen** ontvingen wij volgend schrijven:

Betreft: Mijn artikel over Andries de Baviere in G.T. 2013 - N° 6.

Ik wil uw aandacht vestigen op de inconsequenties in de voorliggende tekst rond de **geboorte- en sterfdatum** van Andries de Baviere.

In mijn laatste tekst was een aanpassing van de sterfdatum naar de **nieuwe stijl** (en dus ook de afgeleide geboortedatum - sterfdatum min 50 jaar). Deze laatste tekst had dan de definitief gepubliceerde tekst moeten zijn.

Ik lees echter het volgende: In de titel staat als geboorte- en sterfdatum **1504-1555**, maar volgens de nieuwe stijl moet dit 1505 zijn, gezien hij 50 jaar was bij zijn overlijden. In de uiteenzetting over de Latijnse tekst op p. 535 staat in vetjes dat Andries de Baviere stierf op **1 maart 1554** (n.s.) In de nieuwe stijl zou dat natuurlijk 1555 moeten zijn. Dezelfde verkeerde sterfdatum staat in het Besluit op p.536.

Consequent zou zijn: ofwel de oude stijl, dus 1554 en afgeleide geboortedatum 1504, ofwel de nieuwe stijl, dus **1555** en als afgeleide geboortedatum 1505.

De inconsequentie is storend en zou volgens mij rechtgezet moeten worden.

Volgend schrijven ontvingen wij van professor em. **A.K. Evrard**:

In G.T. 2013 - N° 6 staat op blz. 568 linksonder geschreven “Gesticht Rooman XVIIIe eeuw Nederpolder.”

Deze tekst was inderdaad aan onze aandacht ontsnapt.

Wij zijn nergens iets tegengekomen over een Gesticht Rooman.

Bekeken met een sterk vergrootglas zou het kunnen dat die 2e ‘o’ een ‘c’ is.

Maar ook over een Gesticht Rocman hebben wij niets gevonden.

Kan een van onze lezers daarin klaarte scheppen?

Van de heer **Louis Gunst** ontvingen wij de volgende interessante aanvulling:

In verband met het artikel “Gent buiten Gent” heb ik iets gevonden in een boekje “Histoire de Béarn”. Béarn (gekend voor een soort saus!) is een streek in het zuiden van Frankrijk, die een onafhankelijk prinsdom was tot het in 1620 door Louis XIII geannexeerd werd. Thans vormt het de oostelijke helft van het departement Pyrenées Atlantiques.

Daar werden rond 1300 door de plaatselijke machthebbers (ze heetten allemaal Gaston) zogenaamde bastides gesticht. Dat waren versterkte dorpen, met het doel hun land te bevolken en te verdedigen. Bijgevoegde kopie uit het boekwerk geeft wat meer uitleg en geeft ook aan dat één van die bastides naar onze stad "Gan" genoemd werd, gespeld zonder eind d. In dezelfde streek is er ook een Bruges, een Escou (Escout?) en een Lys.

Dat is natuurlijk lang geleden, en onze stad en onze streek stonden toen blijkbaar in hoog aanzien, maar Gan bestaat nog als dorp. Op de Michelinkaarten kan men het terugvinden zo een act km ten zuiden van Pau, langs de E7. Op Google maps ziet het er wel een flink dorp uit.

Misschien kan dit gegeven de auteurs van bovenvermeld artikel (en anderen?) interesseren. Hierna een citaat:

Sur le § 1. — Le mouvement des bastides fut en quelque sorte la première grande opération immobilière de l'Histoire. En effet, la création d'une bastide peut être comparée à une opération de lotissement: mise en vente d'un terrain par un propriétaire (Église, monastère ou seigneur) souvent à la recherche d'argent (les Croisades avaient ruiné bien des seigneurs!). Ainsi, ce "promoteur", laïc ou religieux, fixait des prix assez bas pour allécher les colons.

Le fait que nombre de ces villes nouvelles aient reçu des noms de villes prestigieuses d'Europe peut être considéré comme une opération publicitaire. Ainsi, Gaston II et Gaston Fébus donnèrent à deux bastides béarnaises des noms de villes des Flandres: Gan et Bruges (noms flamands: Gent, Brugge).

Sur une carte (routière par exemple), on pourra essayer de repérer dans les départements voisins, des bastides qui portent les noms de:

Valence (comme Valence en Espagne),

Barcelone (c. Barcelone en Espagne),

Mirande (c. Miranda del Ebro en Espagne),

Grenade (c. Grenade en Espagne),

Pise (c. Pise en Italie),

Pavie (c. Pavie en Italie),

Fleurance (c. Florence en Italie),

Boulogne (c. Bologne en Italie),

Geaune (c. Gênes en Italie),

Miélan (c. Milan en Italie),

Tournay (c. Tournai en Flandres)

Cologne (c. Cologne en Allemagne).

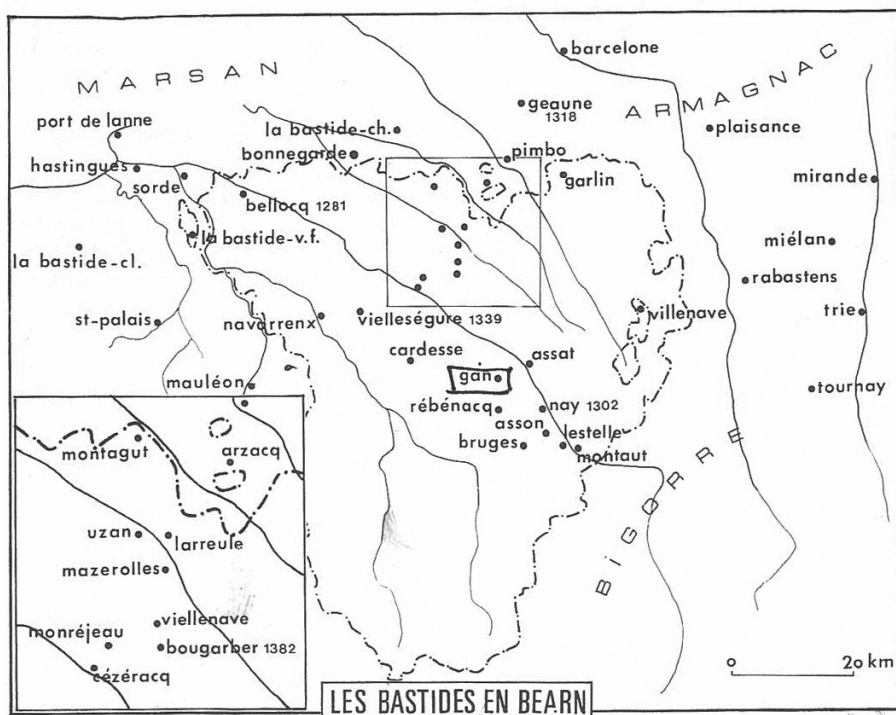
On peut également rechercher sur une carte toutes les villes ou villages qui portent des noms typiques de bastides, tels que Villeneuve, Villefranche,

Viellenave, Labastide. Il y en a un grand nombre.

On remarquera également que les bastides ne se trouvent pas en zone de montagne (voir carte ci-dessous). C'est en effet, parce qu'elles avaient pour rôle essentiel de défendre le pays. On les trouve donc uniquement dans le bas-pays et aux frontières. Chaque souverain faisant construire ses propres bastides, on trouve dans notre région des bastides béarnaises, et souvent en face d'elles, des bastides anglo-gasconnes (Hastingues, Bonnegarde, Labastide-Chalosse, Pimbo, Miramont, Sarron, etc.).

Sur le § 2. — En Béarn, quand le Vicomte créait une bastide, il donnait aux nouveaux *poblants* le **For de Morlaàs**, ou parfois une charte spéciale (charte de Herrère, charte de Bruges). Parmi les avantages fort appréciables dont jouissaient les habitants des bastides, il y avait le droit de posséder leurs fours et moulins propres, ainsi que les droits de chasse ou de pêche.

Sur le § 3. — Quand un colon avait acheté sa « place » (maison) dans la bastide, il recevait, en outre, un emplacement pour son jardin, derrière la maison et dans l'enceinte de la bastide (environ d'une superficie de 200 m² actuels) et des

terres hors les murs où il pouvait installer des vignes, des cultures ou des pacages (d'une superficie d'environ 10 ha actuels).

Le plan type de la bastide est le plan carré ou rectangulaire avec rues se coupant à angle droit, une place centrale avec marché couvert et arcades. La plus belle qu'on puisse voir est **Montpazier** dans le Périgord (voyez plan de Nay). Mais, il ne faut pas considérer cela comme une règle absolue. Les premières bastides n'ont pas toujours un plan aussi géométrique. De plus, il fallait parfois tenir compte de la configuration du terrain.

Op de valreep kwam nog de brief van de heer **Danny Mattens** binnen betreffende "Gent buiten Gent".

In G. T. 2013 – N° 6. wijden enkele auteurs een artikel aan "Gent" in het buitenland. Een gemeente, Gendt (met -dt), in Gelderland (NI.) werd hierbij over het hoofd gezien. Deze gemeente maakt sinds 1 januari 2001 deel uit van de fusiegemeente Lingewaard, en is gelegen tussen Zevenaar en Nijmegen in de Over-Betuwe, in een meander van de Waal.

De gemeente kreeg haar stadsrecht in 1233 uit de handen van de graaf van Gelre. Gendt telde twee gemeenten, namelijk het kasteel Gendt en kasteel Poelwijk. Het kasteel Gendt werd voor het eerst vermeld in 793, maar werd in 1577 afgebroken. Van dit kasteel blijft dus niets meer over. Daarnaast was er ook het kasteel Poelwijk dat voor de eerste maal vermeld werd in 1441. Van dit kasteel schieten nog alleen de gracht en de woontoren over.

De gemeente kent ook haar "Gendtse Feesten": in juni het Kersenfeest en in augustus het Schuttersfeest.